

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – Економіки бізнесу і контролю
Кафедра – Цифрових технологій фінансових операцій
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма – «Діджитал-облік і контроль»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «Організація і методика обліку та контролю розрахунків з
покупцями і замовниками в умовах розвитку цифрових технологій
(на прикладі ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»)»**

ШИФР КРМ.ЦТФО.1.508А-03.1.6

Здобувачка: _____ Гордукало Ю.О.

Керівник: _____ к.е.н., доц. Маркова Т.Д.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від ”12“ грудня 2023 р., протокол № 7.

Завідувач кафедри

цифрових технологій фінансових операцій _____ Галина ТКАЧУК

Одеса – 2023 р.

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ
І МЕНЕДЖМЕНТУ ім.Г.Е.Вейнштейна

Факультет – *Економіки бізнесу і контролю*
Кафедра – *Цифрових технологій фінансових операцій*
Ступінь вищої освіти – *другий (магістр)*
Спеціальність – *071 «Облік і оподаткування»*
Освітня програма – *«Діджитал-облік і контроль»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри
цифрових технологій фінансових операцій

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
здобувачки

Гордукало Юлії Олександрівні

-
1. Тема роботи: *«Організація і методика обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками в умовах розвитку цифрових технологій (на прикладі ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»)»*

Затверджена наказом від 11 вересня 2023 р. наказ № 508А-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 8 грудня 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи: *Звітні дані про діяльність підприємства за 2021-2022р.р.*

-
4. Зміст кваліфікаційної роботи магістра: *Теоретичні основи обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства за 2021-2022 роки. Особливості організації бухгалтерського обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві. Висновки та пропозиції.*

-
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 14 серпня 2023 р.

Керівник _____ Маркова Т. Д.

Завдання прийняв до виконання _____ Гордукало Ю. О.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1. <i>Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	14.08.23 - 20.09.23	
2. <i>Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства</i>	21.09.23 - 21.10.23	
3. <i>Особливості організації бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві</i>	22.10.23 - 28.11.23	
4. <i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	29.11.23 - 8.12.23	

Здобувач-магістр _____ Гордукало Ю. О.

Керівник роботи _____ Маркова Т. Д.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ. Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-магістр _____ Гордукало Ю. О.

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра на тему: «Організація і методика обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками в умовах розвитку цифрових технологій (на прикладі ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»)»

У *першому розділі* кваліфікаційної роботи на основі вивчення законів та національних стандартів бухгалтерського обліку розкривається економічна сутність, класифікація розрахунків з покупцями і замовниками, первинний, аналітичний та синтетичний облік, а також особливості організації бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві в умовах розвитку цифрових технологій.

В *другому розділі* відображено інформацію про об'єкт дослідження – ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ», розраховано показники фінансово-економічного стану підприємства та фактори які впливають на нього, а також аналіз показників звітного періоду порівняно з попереднім.

Організація обліку і контролю на підприємстві відображено у *третьому розділі*. Саме в ньому характеризуються конкретні положення облікової політики, організація бухгалтерського обліку, кореспондуючі рахунки обліку розрахунків з покупцями і замовниками та особливості внутрішньогосподарського обліку. Наведені напрямки вдосконалення обліку розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.

Кваліфікаційна робота містить:

текстової частини – 94

таблиць – 39

рисуноків – 10

додатки – 1

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	8
1.1 Економічна сутність розрахунків з покупцями і замовниками як об'єкт обліку.....	8
1.2. Первинний облік розрахунків з покупцями і замовниками.....	13
1.3. Синтетичний та аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками.....	16
1.4. Цифрові технології – запорука успішності розрахунків на підприємстві.....	24
1.5. Особливості контролю розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.....	29
2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	37
2.1. Техніко-економічна характеристика підприємства.....	37
2.2. Фінансово-економічний аналіз ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ».....	39
3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ У ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	60
3.1. Загальна характеристика підприємства ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» та організаційне забезпечення обліку.....	60
3.2. Організація обліку розрахунків з покупцями і замовниками...	67
3.3. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.....	75
3.4. Напрямки вдосконалення обліку розрахунків з покупцями і замовниками	82
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
ДОДАТКИ	100

ВСТУП

Отримання прибутку – це найважливіший показник діяльності підприємства, який знаходиться в прямій залежності від надходження платежів від покупців та замовників підприємства. Правильність організації бухгалтерського обліку, документування та відображення в бухгалтерському обліку розрахунків з покупцями та замовниками є передумовою успішної діяльності підприємства.

Характерною особливістю сучасного розвитку економіки України є глибокі економічні перетворення в сфері виробництва на основі ринкових відносин. Ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарювання. Вважаємо, що на сьогодні одним з найбільш складних і суперечливих питань українського обліку є облік дебіторської заборгованості, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів. Суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення власних проблем, замість виконання фінансових зобов'язань по платежах перед партнерами. Відсутність майнової відповідальності за невиконання власних договірних зобов'язань дає їм змогу ухилятися від взаєморозрахунків з партнерами. В поглиблення платіжної кризи вносять свою частку і неврегульованість бюджетної системи, що стосується не своєчасної оплати державних зобов'язань, які здійснюються за рахунок бюджету. Вирішення вищенаведеної складної проблеми багато в чому залежить від вдосконалення бухгалтерського обліку взаєморозрахунків.

Досліджували проблему організації і методики обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками в умовах розвитку цифрових технологій вітчизняні вчені, зокрема: Бержанір І.А., Бержанір А.Л., Ящук Т.А., Огійчук М.Ф., Утенкова К.О., Ковальова О.В., Тредіт В.Є., Волковицька О.М., Болтач С.Ю., Гарасим П.М., Журавель Г.П., Хомин П.Я., Гуцаленко Л.В., Слободянюк І.С., Добровольська О.В., Кузьмін О.Є., Непочатова В.С., Панасюк В.М., Ковальчук Є.К., Мельничук І.В., Мужевич Н.В., Ружицький А.В. та інших. Враховуючи їх здобутки, вважаємо за доцільне комплексно розглянути організацію обліку та

контролю розрахунків з покупцями та замовниками, окреслити специфіку їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку на різних етапах кругообігу капіталу та в умовах використання цифрових технологій.

Мета дослідження в магістерській роботі полягає в аналізі та систематизації економічної наукової та навчальної літератури стосовно питань організації та методики обліку і контролю на підприємстві, проведення фінансово-економічної оцінки у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» та шляхи вдосконалення та оптимізації дебіторської заборгованості.

Досягнення поставленої мети обумовлене вирішенням таких завдань:

- розкрити суть економічного змісту категорії «розрахунків з покупцями і замовниками» як об'єкт бухгалтерського обліку;
- розглянути первинний облік розрахунків з покупцями і замовниками;
- розглянути синтетичний та аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками;
- визначити особливості цифрових технологій як запорука успішності розрахунків на підприємстві;
- визначити особливості контролю розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві;
- проведення фінансово-економічного аналізу діяльності ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» з поглибленим аналізом дебіторської заборгованості;
- вивчення особливостей організації обліку на підприємстві;
- вивчення внутрішньогосподарського контролю обліку розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві;
- формування рекомендацій щодо покращення організації обліку розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є облік, аналіз, контроль розрахунків з покупцями і замовниками у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ».

Предмет дослідження – методика та організація розрахунків з покупцями і замовниками в умовах застосування цифрових технологій.

Методологічною основою є наукові методи: абстрактно-логічний, монографічний, розрахунковий, порівняння, економіко-статистичний, аналітичний, спостереження.

Інформаційною базою дослідження під час написання кваліфікаційної роботи було використані наукові праці зарубіжних і вітчизняних фахівців із питань організації, контролю та обліку розрахунків з покупцями і замовниками, основні нормативно-правові акти, регулюючі цю сферу, і інформація практичного характеру.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення проведених досліджень полягає в розробці пропозицій щодо удосконалення облікового розрахунків з покупцями і замовниками в умовах використання інформаційних цифрових технологій у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ».

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні та практичні результати дослідження доповідалися та отримали позитивну оцінку на науковій конференції здобувачів вищої освіти ОНТУ (секція цифрові технології фінансових операцій) 28-30 березня 2023 року, на V Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні аспекти соціально-економічного розвитку України: погляд молоді» 30-31 травня 2023 року, на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства» 10 серпня 2023 року.

Публікації. Результати дослідження опубліковано у Збірнику тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства» 10 серпня 2023 року.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 101 сторінок, у тому числі 94 сторінок основного тексту, список використаних джерел зі 43 найменувань на 7 сторінок, 1 додаток обсягом 2 сторінок. Робота містить 10 рисунків і 39 таблиці, загальний обсяг яких складає 37 сторінок.

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1 Економічна сутність розрахунків з покупцями і замовниками як об'єкт обліку

Поява розрахунків з покупцями та замовниками, їх перетворення пов'язані з розвитком товарного виробництва та обігу. Забезпечення безперервності руху капіталу на всіх трьох стадіях його перетворення – грошового на продуктивний, продуктивного на товарний, товарного на грошовий – можливо за допомогою здійснення купівлі-продажу, що відбувається в межах відповідної розрахунково-платіжної системи. За своєю суттю вона повинна збалансувати товарно-грошові потоки і забезпечити стабільність задоволення боргових вимог між учасниками господарського обороту.

Розрахунки виступають важливим інструментом регулювання економічних відносин між суб'єктами господарської діяльності, а також невід'ємним і необхідним елементом процесу розширеного відтворення, формування, розподілу (перерозподілу) суспільного продукту. Відзначимо, відмінність у підходах до визначення поняття “розрахунків” в довідковій та науковій літературі (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «розрахунки» довідковій та науковій літературі [24]

Джерело	Трактування
В довідковій літературі	
Азрилияна А.Н.	Розрахунок – 1) підрахунок чого-небудь. 2) здійснення платежів за що-небудь, виконання грошових зобов'язань
Бутинець Ф.Ф.	Розрахунки – грошові взаємовідносини, що виникають між підприємствами по операціях товарного і нетоварного характеру
Пантелєєв В.П., Сніжко О.С.	Розрахунок – 1) сплата грошей за зобов'язанням; 2) документ, складений на основі розрахунку
Сухарєв А.Я.	Розрахунки – здійснення платежів по грошових зобов'язаннях

Джерело	Трактування
В науковій літературі	
Безруких П.С.	Розрахунки – це грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях
Парашутін Н.В., Козлова Е.П.	Під розрахунковими відносинами розуміють зобов'язання покупця оплатити у встановлений термін вартість матеріальних цінностей, послуг і іншої заборгованості, після виконання постачальником своїх договірних зобов'язань чи право постачальника вимагати платіж від покупця за відвантажену йому продукцію чи зроблені послуги
Чацкіс Ю.Д., Лисюк О.М., Михайлова Т.П.	Розрахунки – це система взаємовідносин між підприємствами і громадянами, заснована на грошовому погашенні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг

За даними табл. 1.1 в довідковій літературі переважає підхід до трактування поняття «розрахунки» як платежу. В науковій літературі має місце трактування досліджуваного поняття з точки зору взаємовідносин.

У балансі розрахунки з покупцями та замовниками відображається в поточній дебіторській заборгованість, яка поділяється на заборгованість покупців і замовників та іншу поточну дебіторську заборгованість. Покупці – це фізичні або юридичні особи, які придбають товари (роботи, послуги). Замовники – це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору [39].

Розрахунки з дебіторами в частині обліку покупців та замовників набувають десяти основних форм вираження, відповідно до таких аспектів реалізації, як економічного, бухгалтерського, податкового, банківського та юридичного, що відображено на рис. 1.1.

Розрахунки – це певні зобов'язання. Практика показує, що зобов'язання можуть виникнути за укладеними договорами (договірні зобов'язання: односторонні – одна сторона бере на себе обов'язок перед іншою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а інша сторона наділяється лише правом вимоги без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої;

двосторонні – правами та обов’язками наділені обидві сторони договору) або нормативними документами.

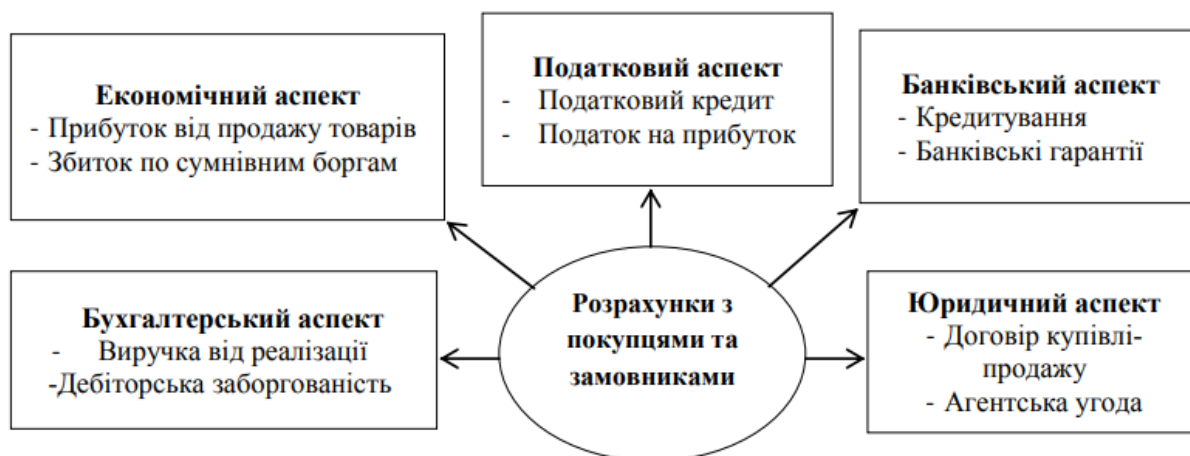

Рисунок 1.1. Форми вираження розрахунків з покупцями та замовниками та їх характеристика*

*скадено автором

У бухгалтерському обліку як інформаційній системі управління суб’єктом господарювання зобов’язання виникають не в момент укладення договору, а після здійснення однією із сторін передбачених у договорі дій (або бездіяльності), унаслідок яких виникає дебіторська заборгованість однієї сторони перед іншою – зобов’язання погасити цю заборгованість, яка називається кредиторською [13].

Як економічна категорія зобов’язання – це заборгованість підприємства, яка виникла в результаті минулих подій, погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Зобов’язання з фінансового погляду передбачає обмін ресурсами, які мають грошовий вимір. Крім того, зобов’язання повинно бути локалізоване у часі, тобто повинен бути момент настання зобов’язання і період часу в бухгалтерському обліку, протягом якого воно діє [35]. У бухгалтерському обліку поняття «зобов’язання» має більш вузьке значення, ніж у цивільному законодавстві (рис. 1.2).

Рисунок 1.2. Поняття «зобов'язання» у бухгалтерському обліку [3]

Отже, зобов'язання виникають через наявні (завдяки минулим операціям або подіям) борги підприємства чи щодо передачі певних активів або надання послуг іншому підприємству в майбутньому.

Поточні зобов'язання характеризуються такими ознаками:

- конкретними економічними ресурсами – поверненню підлягають ресурси або їх грошовий еквівалент залежно від умов договору;
- адресністю – ресурси повертаються позикодавцю або іншій третій особі за дорученням позикодавця;
- строком погашення заборгованості;
- винагородою за користування ресурсами;
- санкціями та порушеннями договірних зобов'язань за термінами й сумами погашення заборгованості [12].

Узагальнюючи суть характеристики зобов'язань, вважаємо, що науково обґрунтована класифікація зобов'язань підприємства за окремими видами необхідна для розуміння того, як ними керувати в обліковій інформаційній системі, тому повинна надаватися користувачам фінансової звітності для прийняття рішень і формування стратегії розвитку підприємства в майбутньому. Відповідно до вимог основного нормативного документа, який

регламентує порядок обліку та класифікації зобов'язань в Україні, – П(С)БО 11 «Зобов'язання» [19], правильний підбір класифікаційних ознак забезпечує повне висвітлення інформації про заборгованість для цілей управління та аналізу. Проте однозначність у критеріях розподілу зобов'язань відсутня, оскільки на більшості підприємств їх класифікують тільки з метою відображення у звітності, а тому залишається не врахованою специфіка заборгованості.

У результаті управлінський персонал не отримує необхідної аналітичної інформації. Саме тому на рис. 1.2 наведено групування основних характеристик зобов'язання як об'єкта бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Різноманітність розрахункових операцій суб'єкта господарювання зумовлює необхідність їх класифікувати за ознаками (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація розрахункових операцій*

Ознака	Види
1. Залежно від спрямованості розрахунків:	– внутрішні; – зовнішні.
2. Залежно від контрагента розрахунків:	– розрахунки з постачальниками і підрядниками; – розрахунки з покупцями та замовниками; – розрахунки з різними дебіторами та кредиторами; – розрахунки з бюджетом та позабюджетними фондами; – розрахунки за кредитами; – розрахунки з персоналом (з оплати праці та за іншими операціями); – розрахунки з підзвітними особами; – розрахунки з учасниками та засновниками; – внутрішньогосподарські розрахунки.
3. Залежно від форми проведення розрахунків:	– готівкові; – безготівкові.
4. Залежно від характеру операцій, за якими проводяться розрахунки:	– розрахунки за товарними операціями; – розрахунки за нетоварними операціями

*складено автором на підставі джерел [12, 2]

Розрахунки за товарними операціями, пов'язані з переміщення товару, – це розрахунки з постачальниками і підрядниками, покупцями, в т.ч. планові платежі, які здійснюються за допомогою платіжних доручень, платіжних

вимог, акредитивів, чеків, векселів. Можливі також залік взаємних вимог і розрахунки готівкою. Розрахунки за нетоварними операціями – це розрахунки з бюджетом і позабюджетними фондами, засновниками фірми, підзвітними особами. При цьому розрахунки за нетоварними операціями під час безготівкових розрахунків оформлюються тільки платіжним дорученням. Відносини між підприємствами, організаціями й установами, а також між ними і населенням, що зумовлені дією ринку, мають характер грошових розрахунків. Ці відносини ґрунтуються на використанні грошей у їхніх функціях – коштів обігу і коштів платежу. При цьому підприємство водночас є постачальником для одних і покупцем для інших [2].

Як об'єкт обліку розрахунки – один з основних чинників, що впливає на ліквідність, кредитоспроможність і стійкість підприємства. Раціональна організація обліку розрахунків та зобов'язань сприяє зміцненню договірної і розрахункової дисципліни, прискоренню оборотності оборотних коштів, а отже, поліпшенню фінансового стану підприємства, а правильно розроблена стратегія управління розрахунками та зобов'язаннями сприяє формуванню репутації надійної і відповідальної фірми.

Слід зазначити, що відображення розрахунків з покупцями і замовниками в журналі реєстрації господарських операцій відбувається на основі первинного обліку.

1.2. Первинний облік розрахунків з покупцями і замовниками

Розрахунки з покупцями та замовниками виникають, зокрема при реалізації продукції. Для документального оформлення операцій із реалізації продукції передбачені відповідні документи (рис. 1.3).

Продаж продукції покупцям оформляють товарно-транспортними накладними. Товарно-транспортна накладна – єдиний для всіх учасників транспортного процесу документ, призначений для обліку товарно-матеріальних цінностей на шляху їх переміщення, розрахунків за перевезення

вантажу та обліку виконаної роботи, та є одним із документів, що може використовуватися для списання товарно-матеріальних цінностей, оприбуткування, складського, оперативного та бухгалтерського обліку, що може бути складений у паперовій та/або електронній формі й має містити обов'язкові реквізити, передбачені Правилами перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні [39].

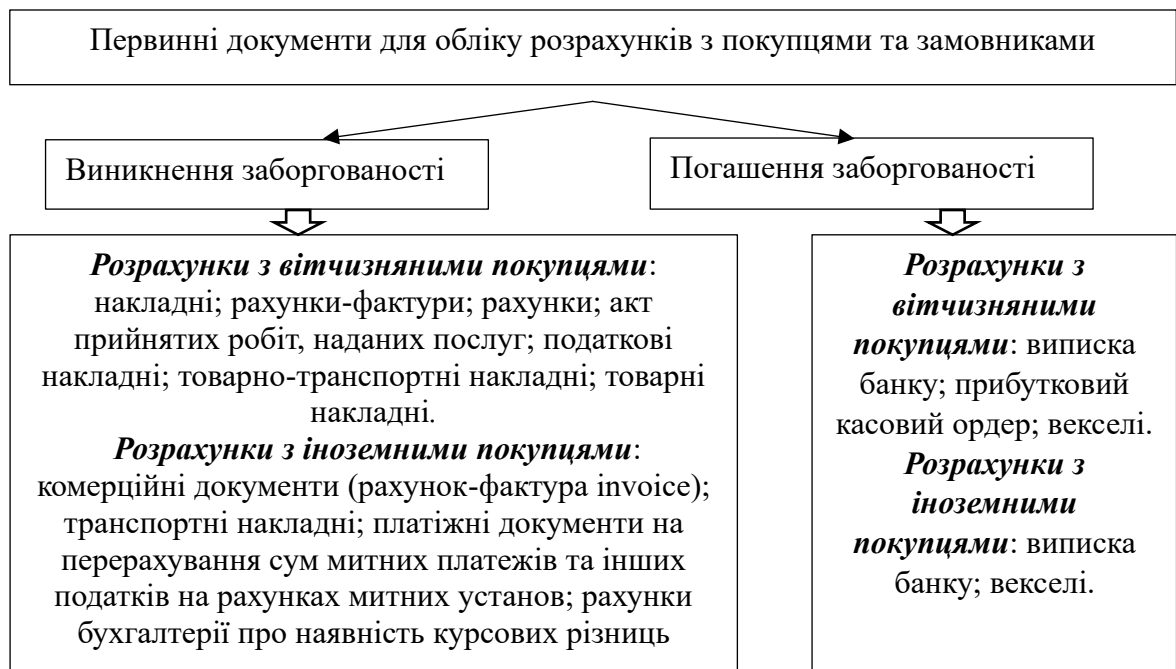

Рисунок 1.3. Документальне оформлення операцій за розрахунками з покупцями та замовниками [39]

Товарно-транспортна накладна може бути оформлена не тільки в паперовій, а й в електронній формі. **Електронна товарно-транспортна накладна** підписується за допомогою електронного підпису водія або експедитора, відповідальних осіб вантажовідправника, вантажоодержувача. Товарно-транспортну накладну у паперовому вигляді виписує замовник (вантажовідправник) у трьох примірниках, засвідчуючи їх підписом. Після прийняття вантажу товарно-транспортну накладну (всі її примірники) підписує водій. У разі використання товарно-транспортної накладної у паперовій формі перший її примірник залишається у замовника

(вантажовідправника), другий – водій (експедитор) передає вантажоодержувачу, третій примірник, засвідчений підписом вантажоодержувача, передається перевізнику. Якщо в накладній немає можливості зазначити всі найменування вантажу, замовник додає до неї документ довільної форми з обов'язковим зазначенням відомостей про вантаж (графи 1-10). У таких випадках в товарно-транспортній накладній зазначається, що до неї додається як товарний розділ документ (у паперовій або електронній формі), без якого накладна вважається недійсною і не може використовуватись для розрахунків із замовником. Час прибуття автомобіля для завантаження встановлюється у пункті вантаження з моменту проставлення в накладній відмітки про фактичний час прибуття автомобіля для завантаження, а час прибуття автомобіля для розвантаження – з моменту пред'явлення водієм товарно-транспортної накладної в пункті розвантаження. Залежно від виду вантажу та його специфічних властивостей до основних документів додаються інші (сертифікати, свідоцтва тощо), що визначається правилами перевезень зазначених вантажів. Якщо товарно-транспортна накладна складається у паперовій формі, то зазначені документи також складаються у паперовій формі за підписом відповідальних осіб.

Складання електронної ТТН (е-ТТН) має свої особливості. Створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання, знищення е-ТТН здійснюється відповідно до Закону України «Про електронний документообіг» [30] та Закону України «Про електронні довірчі послуги» [29]. При цьому супровідні документи до накладної також додаються в електронній формі. Замовник (вантажовідправник) друкує, підписує і надає водію (експедитору перевізника) в одному примірнику паперову копію е-ТТН відповідно до вимог Закону України «Про електронний документообіг», «для пред'явлення особам, уповноваженим здійснювати контроль на автомобільному транспорті та у сфері безпеки дорожнього руху». Водій (експедитор перевізника) ставить свій підпис на паперовій копії е-ТТН про прийняття ним вантажу для перевезення. Передача прав власності покупцеві

на продукцію здійснюється в момент її відвантаження (приймання). Дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг відображається в обліку за методом нарахування. Порядок і форми розрахунків між постачальником та покупцем визначаються у господарських договорах.

1.3. Синтетичний та аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками

Для обліку розрахунків з покупцями і замовниками використовується активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» (рис. 1.4). За дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації; за кредитом – сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, в касу та інші види розрахунків.

До рахунку 36 "Розрахунки з покупцями і замовниками" відкриваються такі субрахунки:

361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – для обліку розрахунків з покупцями і замовниками, що знаходяться на митній території України;

362 «Розрахунки з іноземними покупцями» – для обліку розрахунків з іноземними покупцями і замовниками з експортних операцій. На ньому ведеться облік сум, аналогічних тим, що обліковуються на субрахунку 361;

363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» – для обліку операцій з учасниками промислово-фінансових груп.

364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» – відображаються розрахунки за гарантійним забезпеченням, пов'язаним зі здійсненням операцій з деривативами.

Рисунок 1.4. Призначення та структура рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» [39]

Порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних з проведенням розрахунків між підприємствами наведено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Облік реалізації готової продукції та розрахунків з покупцями*

№ з/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
При наступній оплаті за продукцію			
1	Відображено дохід (виручку) від реалізації продукції покупцеві	361	701
2	Нараховані податкові зобов'язання з ПДВ	701	641
3	Списана собівартість реалізованої продукції	901	27
4	Віднесена на фінансовий результат виручка від реалізації продукції	701	791
5	Списана на фінансовий результат собівартість реалізованої продукції	701	791
6	Надійшла сума виручки на поточний рахунок підприємства	311	361
При попередній оплаті за продукцію			
1	Отримана від покупця попередня оплата за продукцію	311	681
2	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	643	641
3	Відвантажено продукцію покупцеві (визнання доходу)	361	701
4	Зменшено дохід на суму податкових зобов'язань з ПДВ	701	643
5	Списана собівартість реалізованої продукції	901	27
6	Проведено взаємозалік заборгованості	681	361
7	Віднесена на фінансовий результат виручка від реалізації продукції	701	791
8	Списана на фінансовий результат собівартість продукції	791	901

*складено автором на підставі джерел [3, 6, 7, 23]

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками повинен забезпечити отримання даних про заборгованість, строк сплати за якою ще не настав, а також заборгованість, не сплачену в строк. Аналітичний облік ведеться за кожним покупцем та замовником і за кожним пред'явленим до сплати рахунком. З цією метою підприємство веде Відомість аналітичного обліку по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». Порядок відображення валютних операцій в бухгалтерському обліку визначено П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [20].

Так, згідно з п.п.5, 6 П(С)БО 21 доходів, отриманих (нарахованих) платником податку в іноземній валюті у зв'язку із продажем товарів (виконанням робіт, наданням послуг), у бухгалтерському обліку визначається так:

- якщо була попередня оплата товару – за курсом НБУ, що діяв на початок дня дати такої попередньої оплати;

- якщо попередньої оплати не було – за курсом НБУ на дату визнання доходу (тобто за датою переходу права власності на товар);

- якщо була часткова передоплата, то в частині такої оплати за курсом (курсами, якщо було кілька платежів), що діяв на дату її отримання, а в частині, щодо якої не було попередньої оплати, – за курсом НБУ на дату переходу права власності на експортований товар [20].

Крім того, при здійсненні експортних операцій (як і інших операцій в іноземній валюті) варто визначати курсові різниці. Курсова різниця – це різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах. Вона визначається за монетарними статтями балансу (статтями про грошові кошти, активи й зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів) на кожну дату балансу та на дату здійснення господарської операції [20]. Немонетарні статті відображаються в обліку за курсом НБУ на дату їх первісного визнання (за історичною собівартістю) і в подальшому не перераховуються (рис. 1.5).

Отже, якщо першою подією є:

- отримання авансу (передоплата від нерезидента), то в експортера виникає кредиторська заборгованість, що є немонетарною, адже така заборгованість погашатиметься товаром. Тому на дату відвантаження товару така заборгованість не перераховуватиметься й курсові різниці не виникатимуть. Тобто суму відвантаженого товару необхідно перераховувати у гривні за тим курсом НБУ, що діяв на момент надходження авансу. Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з іноземними покупцями, коли першою подією є отримання передоплати від нерезидента, відображена в табл. 1.4;

- експорт товару, то в експортера виникає дебіторська заборгованість, яка є монетарною статтею балансу, адже вона має бути оплачена грошовими

коштами (якщо інше не передбачено умовами зовнішньо-економічного договору). То ж за такою заборгованістю варто обчислювати курсові різниці на дату здійснення операцій із такою заборгованістю (наприклад, отримання коштів у рахунок її погашення) та на дату складання балансу (щоквартально). Додатна курсова різниця включається до доходу, а від'ємна – до витрат (табл. 1.5).

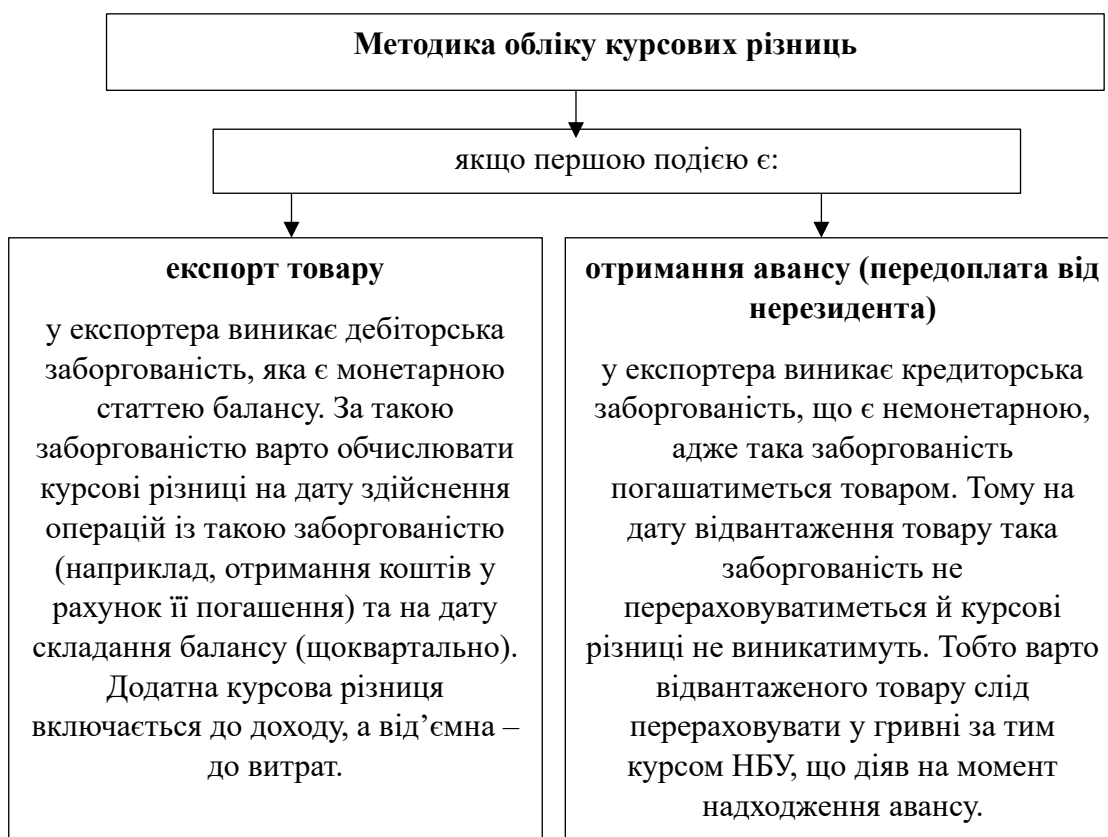

Рисунок 1.5. Методика обліку курсових різниць за розрахунками з іноземними покупцями та замовниками*

*складено автором

Національний банк України у 2019 році запровадив міжнародний номер банківського рахунку IBAN, що дає можливість гармонізувати український платіжний простір з європейським. Також застосування IBAN сприятиме подальшій запланованій модернізації системи електронних платежів Національного банку.

Таблиця 1.4 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з іноземними покупцями (перша подія – отримання передоплати від нерезидента)*

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Отримано попередню оплату	361	681
2	Отримано на поточний рахунок в іноземній валюті експортну виручку (частину експортної виручки)	312	316
3	Перераховано частину експортної виручки для продажу	334	316
4	Списано собівартість реалізованої валюти	942	334
5	Відображено дохід від продажу валюти	377	711
6	Отримано кошти від продажу іноземної валюти, за вирахуванням комісії банку	311	377
7	Відвантажено продукцію	362	701
8	Списано доходи для відображення фінансових результатів	701	791
9	Списано собівартість реалізованої готової продукції	901	27
10	Проведено залік заборгованості	681	362
11	Списано собівартість для відображення фінансових результатів	791	901

*складено автором на підставі джерел [3, 6, 7]

Таблиця 1.5 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з іноземними покупцями (перша подія – експорт продукції)*

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Реалізовано продукцію іноземному покупцеві	362	701
2	Відображено дохід у складі фінансових результатів	701	791
3	Списано собівартість реалізованої готової продукції	901	27
4	Списано собівартість продукції на фінансові результати	791	901
5	Отримано оплату за готову продукцію	316	362
6	Відображено витрати від курсової різниці	945	362
7	Відображено дохід від курсової різниці	362	714

*складено автором на підставі джерел [3, 6, 7]

За вимогами міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, для реального відображення дебіторської заборгованості підприємство повинно показувати її чисту реалізаційну вартість і створювати резерв сумнівних боргів. Чиста реалізаційна вартість – первісна вартість дебіторської заборгованості за мінусом суми створеного резерву сумнівних боргів.

Чинне законодавство виділяє чотири основні причини виникнення безнадійної заборгованості:

- закінчення строку позовної давності; - недостатність майна боржника для погашення боргу перед кредитором;

- дія форс-мажору;

- смерть або позбавлення волі фізичних осіб-боржників.

Резерв сумнівних боргів створюється на початку року лише за дебіторською заборгованістю за товари, роботи та послуги.

Підприємство в наказі про облікову політику визначає, за яким методом із передбачених в П(С)БО 10 буде створюватись резерв сумнівних боргів:

- застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;

- застосування коефіцієнта сумнівності.

За методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів. За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

Коефіцієнт сумнівності може розраховуватися такими способами:

- визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;

- класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення;

- визначення середньої питомої ваги, списаної протягом періоду дебіторської заборгованості, у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3 - 5 років. Для обліку резерву сумнівних боргів призначено контрактивний регулюючий рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів» (рис. 1.6).

При створенні резерву сумнівних боргів кредитується рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів» і дебетується рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності», субрахунок 944 «Сумнівні та безнадійні борги» [34].

Списана дебіторська заборгованість покупців, що визнана безнадійною, відображується по дебету рахунка 38 «Резерв сумнівних боргів» і кредиту рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» з одночасним відображенням по дебету позабалансового рахунка 071 [34].

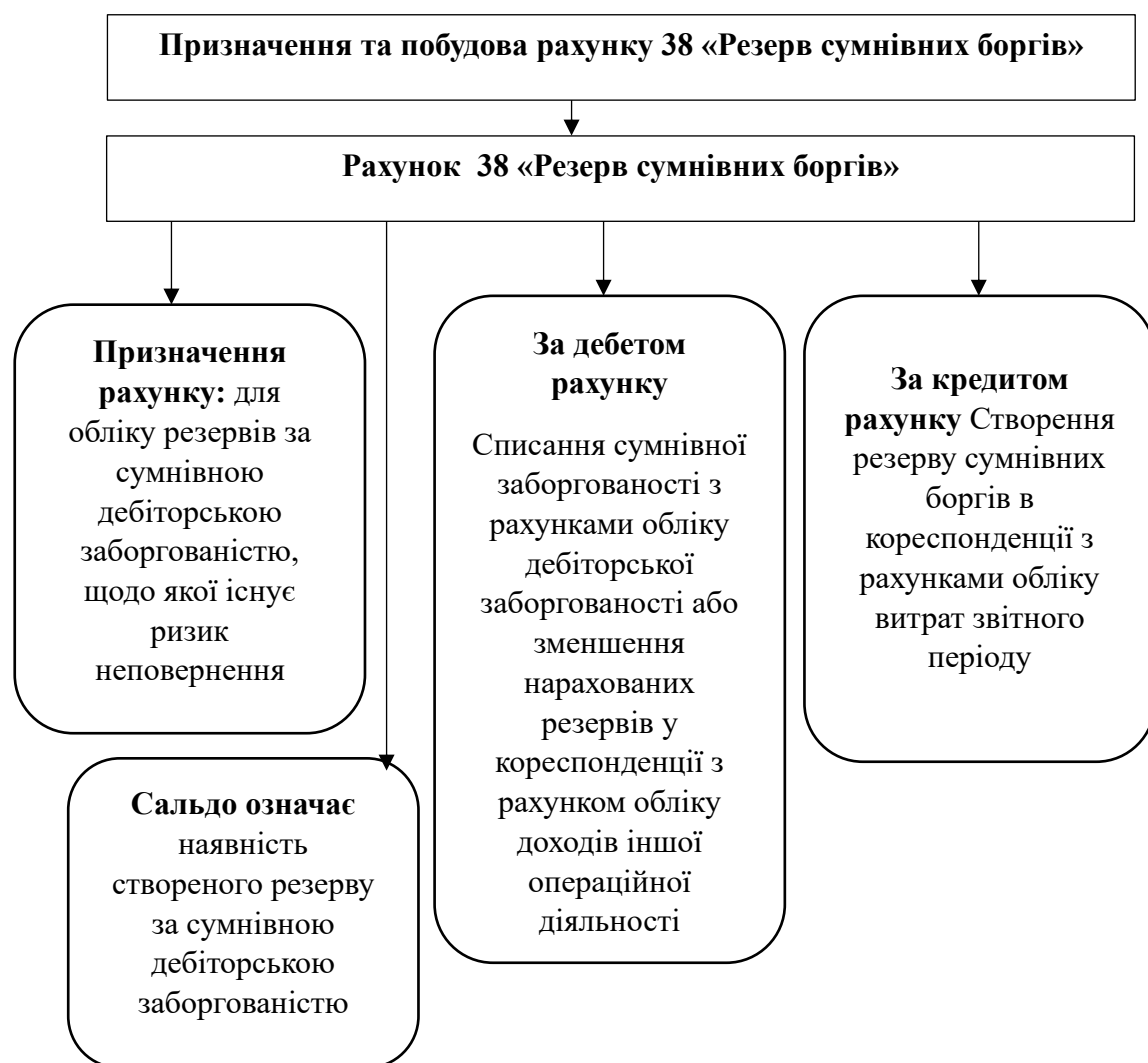

Рисунок 1.6. Призначення та структура рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» [34]

Отже, виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. Поточна дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією продукції, робіт, послуг, що визнана безнадійною, списується з балансу з відображенням втрат у складі інших операційних витрат на субрахунку 944.

В табл. 1.6 наведено порядок відображення створення і використання резерву сумнівних боргів на рахунках бухгалтерського обліку.

Таблиця 1.6 – Облік резерву сумнівних боргів*

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Нарахований резерв за сумнівними боргами підприємств	944	38
2	Списано за рахунок резерву безнадійну дебіторську заборгованість	38	361
	Одночасно списаний борг відображується	071	-
3	Відображується погашення боргу дебітора після його списання	31	716
	Одночасно сума списується з позабалансового рахунку	-	071

*складено автором на підставі джерел [3, 6, 7, 33]

Погашення раніше списаної безнадійної заборгованості дебітором супроводжується отриманням грошових коштів чи інших активів, які зменшують створений резерв боргів і відображується записом по дебету рахунка 38 і кредиту субрахунку 716. Одночасно кредитується позабалансовий рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість».

1.4. Цифрові технології – запорука успішності розрахунків на підприємстві

Цифрові трансформації спонукали до змін у всіх сферах суспільно-економічного життя людства, що відзначилося і на господарській діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі і на їх обліковій практиці.

Новітні інформаційні та комунікаційні технології суттєво змінюють усі суспільні відносини – здійснюється становлення нового, інформаційного, а зараз вже цифрового суспільства. При цьому зменшуються відстані, поглиблюється глобалізація, створюються безпрецедентні можливості для розвитку розрахунків.

Нормальне функціонування економіки важко уявити без системи розрахунків між суб'єктами господарської діяльності, забезпечення надійності та своєчасності платежів. Більшу частину процесу господарської діяльності складають фінансово-розрахункові операції, і саме в безготівковій формі. Розрахунок з покупцями, з постачальниками, з бюджетом, фінансово-

кредитними установами, з працівниками є важливим етапом бухгалтерського обліку, від якого залежить процес прийняття управлінських рішень. Безготівковий грошовий оборот повністю здійснюється через банківські установи, в яких відкрито рахунки суб'єктів підприємницької діяльності. Від правильної організації грошових розрахунків у цілому залежить оперативність їх здійснення, а відтак і фінансовий стан суб'єктів господарювання [4, 16].

На створення комплексної інформаційної системи обліку фінансово-розрахункових операцій значною мірою впливає розмір підприємства. На середніх підприємствах інформаційне обслуговування здійснюється на рівні бухгалтера, де ведеться облік фінансово-розрахункових операцій, та керівника підприємства (головного бухгалтера). На великих підприємствах можуть виокремлюватися: каса та фінансовий відділ; бухгалтерія; керівник підприємства та головний бухгалтер [36]

Забезпечення фінансової доступності, швидке поширення безконтактних і мобільних платежів, впровадження нових платіжних систем стають поштовхом стрімкому розвитку інформаційних технологій та зростанню безготівкових платежів. Використання готівки в усьому світі протягом багатьох років неухильно скорочується, чому сприяє зростання числа цифрових інструментів, які роблять платежі ще більш зручними, спонукаючи споживачів вимагати більш швидких і зручних способів оплати. Розвиток безготівкових платежів безпосередньо залежить від впровадження цифрових технологій у різні сфери життя. Поширення безготівкових розрахунків зменшує готівкове навантаження на фінансову систему країни, що є запорукою зростання ліквідності і підвищення капіталізації банківського сектору та фінансової системи в цілому [32].

Упродовж 2022 року, попри введення воєнного стану, система електронних платежів (СЕП) працювала ефективно та надійно, забезпечуючи високий рівень безпеки міжбанківських розрахунків у національній валюті.

Кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, станом на 01 січня 2023 року становила 109,8 млн шт. Це на 23,2% більше, ніж станом

на 01 січня 2022 року [21]. За підсумками 2022 року СЕП забезпечила понад 98% міжбанківських розрахунків у національній валюті в межах України.

Безготівкова економіка (cashless economy) полегшує комерційну взаємодію суб'єктів економіки та є надзвичайно сильним інструментом боротьби з тіньовим обігом коштів, тобто сприяє оздоровленню економіки [38].

Банківський сектор найбільш діджиталізований і перспективний в українській практиці, тому що він тісно пов'язаний із роботою підприємств усіх видів й організаційних форм власності.

До досягнень діджиталізації банківського сектору можна віднести:

- популярність безконтактних платіжних інструментів
- суттєве зростання безготівкових операцій.

Рівень цифровізації економіки України глибоко пов'язаний з її конкурентоспроможністю. Саме тому виконання поставлених завдань у цьому напрямі забезпечить зростання економіки країни. Більшою мірою, поліпшення трансформаційних процесів простежується в приватних фірмах, але і державні підприємства досягли значних позитивних зрушень і не сильно відстають. Цьому сприяє впровадження та розповсюдження Інтернету, відповідне матеріальне забезпечення, поліпшення електронного документообігу [15], поліпшення банківських послуг та обслуговування [43]. Цифрова трансформація сприяє позитивним зрушенням в економіці, і їх безліч. До переваг цифровізації підприємницької діяльності необхідно зазначити такі: спрощення ведення облікового процесу, поліпшення конкурентоспроможності діяльності підприємств; поліпшення сервісу електронного документообігу, поліпшення матеріального оснащення, оптимізація трудових ресурсів, удосконалення системи продажу з метою збільшення доходів й управління прибутком, зменшення витрат і збільшення продуктивності праці; спрощення користування послугами для споживачів, поліпшення логістичних процесів зменшення фінансових ризиків за рахунок перевірки контрагентів [10]. Можливість економії на транспортних витратах, застосування нетворкінгу й

інших сучасних методів комунікації, забезпечення якісним відеозв'язком, - альтернативні шляхи вирішення термінових проблем компаній .

У зв'язку з можливостями впровадження та застосування цифрових технологій та інструментів, то зараз організації в багатьох галузях переробляють процеси та навіть цілі бізнес-моделі, щоб перетворити великі дані та їх застосування на стратегічні переваги. Тенденцію до цифрових інтегрованих систем цінностей, пов'язаних через інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), можна розглядати як новий життєвий цикл бізнесу. Сьогодні компанії мають у своєму розпорядженні такі цифрові технології, як платформи Інтернету речей, технології визначення місцезнаходження, передові людино-машинні інтерфейси, інструменти автентифікації та виявлення шахрайства, 3D-друк, інтелектуальні датчики, аналітика великих даних і розширені алгоритми, багаторівнева взаємодія з клієнтами та профілювання клієнтів, розширені реальність, хмарні обчислення або мобільні пристрої. Основна увага приділяється наскрізній оцифровці всіх фізичних активів та інтеграції в цифрові екосистеми з партнерами по ланцюжку створення вартості [1].

Отже, впровадження цифрових технологій на підприємстві має певні переваги (табл. 1.7), оскільки технологія допомагає [43]:

- автоматизувати процес;
- збільшити оборотність продукції та послуг;
- вийти на новий досі недосяжний рівень прибутку та ефективності контролю якості.

Той, хто керує малим бізнесом, бачить у технології можливості оновлення бізнес-процесів.

Таблиця 1.7 – Зміни у бізнесі після впровадження цифрових технологій*

Зміни	Характеристика
Прибуток	Найзатребуваніша перевага впровадження цифрових технологій у бізнес – здатність ІТ-рішень стати інструментами збільшення комерційного прибутку. Існує безліч різновидів технологічних додатків для правильного ведення статистики, розрахунку норм прибутку, логістичних завдань тощо. Технології в секторі підвищення прибутку вже давно стали конкурентною перевагою окремих компаній.

Зміни	Характеристика
Ефективність	Комерційні підприємства дедалі більше фіксують увагу до способам автоматизації своїх процесів з допомогою правильних технологій. Виконання некваліфікованих завдань автоматизується.
Комунікації	Сьогодні офіси впроваджують у бізнес цифрові технології для ділової взаємодії (комунікації) у цілодобовому режимі з миттєвим обміном повідомленнями та поєднанням зусиль у CRM-системах або при зверненні за послугами ІТ-аутсорсингу, коли техпідтримка виконується віддалено. Працювати стало простіше, цілі досягаються швидше.
Безпека	Технології відкрили двері для великої кількості кіберзлочинів, але вони також створили нові способи, з якими компанії можуть захиститися надійніше, ніж це було до інформаційної епохи. Зберігання документів у хмарі та застосування віддалених платформ дозволяє захищати корпоративні дані та шифрувати їх від несанкціонованого доступу. Навіть такі прості захисні інструменти, як паролі, можуть допомогти захистити важливі документи від сторонніх очей та конкурентів.

*складено автором

Слід зазначити, що впровадження цифрових технологій передбачає глибокі зміни в способах роботи та взаємодії з навколишнім середовищем в організаціях. Цифровізація бізнесу може не тільки спричинити появу нових бізнес-моделей або переформулювати традиційні комерційні стратегії, але й змінити відносини між компанією та її клієнтами [42]. Завдяки оцифруванню клієнти мають прямий доступ до спілкування з компаніями, що полегшує обмін даними між ними, але водночас це змушує компанії звертати увагу на свою цифрову репутацію. Ці зміни можуть створити напругу між старими цінностями, системами чи процедурами та новими, що може стати перешкодою для впровадження та використання нових технологій. Згідно з цією структурою, нова технологія може бути реалізована, але спочатку вона повинна бути засвоєна та інтерналізована для прийняття кращих рішень та інновацій; тобто генерувати цінність. Цей процес створення цінності за допомогою цифрових інструментів також може створити напругу в новій реальності, з якою повинні зіткнутися працівники та керівники [40, 41]. Ідеї, викладені вище, можуть означати, що компанії, щоб покращити продуктивність, повинні сприяти зміні фокусу, що полегшує як процес оцифрування бізнесу, так і створення цінності за допомогою цифрових інструментів.

1.5. Особливості контролю розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві

Відсутність або неповнота інформації про розрахунки з покупцями та замовниками у звітності підприємства може призвести до некоректних аналітичних розрахунків і висновків щодо динаміки оборотності активів та інших показників ділової активності підприємства, ліквідності балансу та платоспроможності в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Розрахунки з покупцями та замовниками опосередковують процеси зміни форм (грошова, товарна) та вартості (включення доданої вартості на етапі виробництва) капіталу у процесі його кругообороту, тому мають важливе значення та потребують постійного контролю.

Метою контролю розрахунків з покупцями та замовниками є:

- забезпечення систематичного спостереження за достовірністю облікових та звітних даних про наявність і зміну сум дебіторсько-кредиторської заборгованості;
- своєчасністю перерахування коштів кредиторам і відшкодування належних боргів із дебіторів;
- правильністю пред'явлення претензій і вчасністю їх погашення, дотриманням розрахунково-платіжної дисципліни на рівні її впливу на платоспроможність підприємства, що забезпечує його нормальну фінансово-господарську діяльність [8].

Джерелами інформації при здійсненні контролю розрахунків з покупцями та замовниками є первинна документація підприємства, що включає в себе: договори, рахунки-фактури, видаткові накладні, акти приймання-здачі виконаних робіт, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, платіжні доручення, виписки банку, прибуткові касові ордери, розрахунки бухгалтерії; облікові реєстри: Журнал № 3 та Відомості аналітичного обліку розрахунків з покупцями 3.1, аналітичного обліку

розрахунків з дебіторами 3.2, аналітичного обліку виданих і отриманих авансів 3.4 та аналітичного обліку розрахунків за виданими операціями 3.5; фінансова звітність підприємства: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) та Примітки до річної фінансової звітності.

Послідовність проведення контролю розрахунків з покупцями та замовниками може здійснюватись в декілька етапів (рис. 1.7).

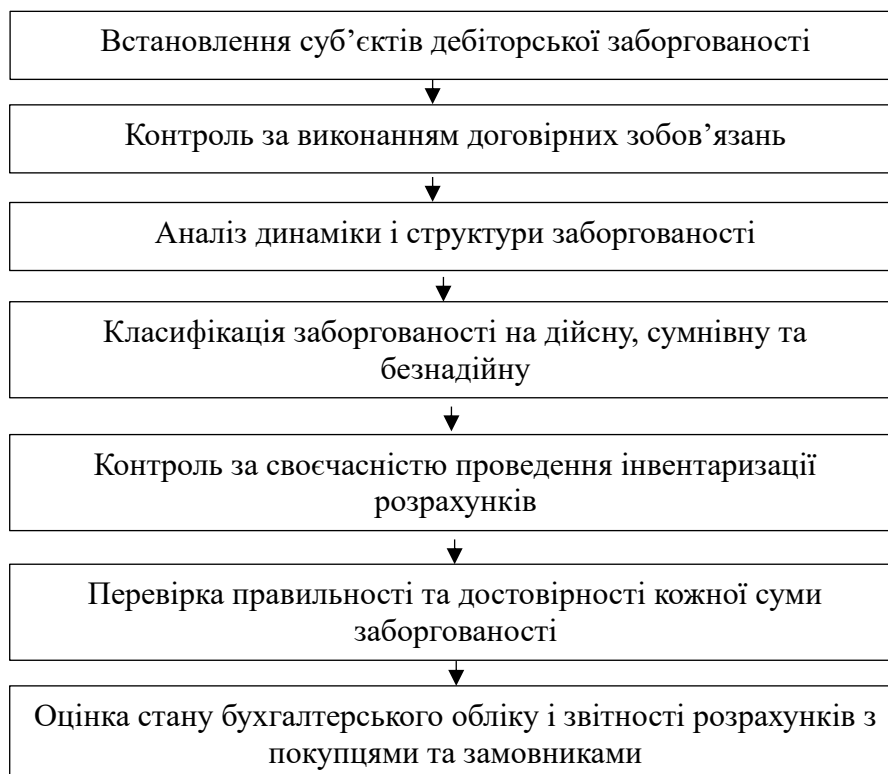

Рисунок 1.7. Послідовність проведення контролю розрахунків з покупцями та замовниками [22]

Контроль розрахунків з покупцями та замовниками доцільно розпочинати з контролю за виконанням договірних зобов'язань. Укладений між сторонами договір є основою для проведення розрахунків. Господарський договір складається у формі єдиного документа, який підписується сторонами та скріплюється печатками. При укладанні господарського договору сторони мають чітко узгоджувати всі необхідні умови, що включають предмет, ціну та строк дії договору.

В процесі господарської діяльності підприємство не завжди проводить грошові розрахунки з покупцями та замовниками одночасно з передачею майна, виконанням робіт чи наданням послуг, тому в підприємства виникає дебіторська заборгованість.

В умовах кризи неплатежів особливо зростає роль ефективного управління дебіторською заборгованістю, своєчасного її повернення та попередження безнадійних боргів. При цьому слід пам'ятати, що політика управління дебіторською заборгованістю є одночасно складовою не лише фінансової, а й маркетингової стратегії підприємства [8].

Залежно від можливості погашення дебіторська заборгованість за товари роботи і послуги поділяється на дійсну, сумнівну та безнадійну. Дійсною дебіторською заборгованістю є така заборгованість, що буде погашена відповідно до умов договору та стосовно якої немає сумнівів щодо її погашення. Сумнівна дебіторська заборгованість – заборгованість, щодо якої існує невпевненість у її погашенні боржником. Безнадійною є заборгованість, щодо якої існує впевненість у її неповерненні боржником або строк позивної давності якої минув. Контроль за дебіторською заборгованістю за товари, роботи і послуги доцільно здійснювати в розрізі видів, які наведені на рис. 1.8.

При здійсненні внутрішнього контролю дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги необхідно звернути увагу на створення та використання резерву сумнівних боргів. Формування резерву сумнівних боргів зумовлено принципом обачності, відповідно до якого методи оцінки, які використовують у бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства. Таким чином, резерв сумнівних боргів виступає в ролі інструмента коригування оцінки дебіторської заборгованості [34]. Залежно від обраного підприємством методу нарахування резерву сумнівних боргів в ході контролю оцінці піддається платоспроможність окремих дебіторів, або згрупована дебіторська заборгованість за строками її непогашення [8].

Рисунок 1.8. Схема проведення контролю дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги [22]

При використанні підприємством коефіцієнта сумнівності для розрахунку резерву сумнівних боргів, контролер має перевірити обґрунтованість розрахованого коефіцієнта та здійснити перерахунок суми нарахованого резерву. Коефіцієнт сумнівності може розраховуватися такими способами:

- визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;
- класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення;

– визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3-5 років [18].

Важливим завданням контролю розрахунків з покупцями та замовникам є контроль за систематичним проведенням інвентаризації розрахунків. Відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань інвентаризація дебіторської заборгованості полягає у звірці документів і записів у реєстрах обліку і перевірці обґрунтованості сум, відображених на відповідних рахунках, та оформлюється актом інвентаризації [33]. При проведенні інвентаризації всім покупцям та замовникам надсилаються виписки з аналітичних рахунків про їх заборгованість для підтвердження реальності цієї заборгованості. Обов'язковим є проведення інвентаризації один раз на рік перед складанням річної фінансової звітності, однак для своєчасного виявлення сумнівної заборгованості та вжиття заходів щодо її стягнення, доцільним є проведення інвентаризації розрахунків з покупцями та замовниками щоквартально. При здійсненні контролю розрахунків з покупцями та замовниками необхідно дослідити достовірність та реальність кожної суми заборгованості. З метою покращення репрезентативності результатів контролю розрахунків з покупцями та замовниками можуть складатися різноманітні аналітичні таблиці, які б узагальнювали найважливішу інформацію, отриману під час перевірки. Для цілей управління доцільно складати таблицю дебіторської заборгованості покупців та замовників з урахуванням виконання термінів погашення (табл. 1.8).

Таблиця 1.8 – Дебіторська заборгованість покупців та замовників за термінами непогашення [22]

Назва підприємства	Заборгованість покупців та замовників						Причини виникнення
	За строками виникнення			З терміном прострочення			
	До 6 місяців	6-12 місяців	>12 місяців	До 6 місяців	6-12 місяців	>12 місяців	
Всього							

Складання даної таблиці дає змогу визначити структуру дебіторської заборгованості за термінами виникнення, а також виявити покупців та замовників, що мають найбільшу заборгованість та не здійснюють своєчасної оплати. За цими результатами керівництво підприємства може приймати управлінські рішення щодо продовження чи припинення співпраці з відповідними покупцями та замовниками, залежно від виконання ними договірних умов та дотримання строків оплати. Розподіл сум дебіторської заборгованості за термінами її існування потрібно складати не на підставі фінансових звітів підприємства, а на підставі даних, отриманих з бухгалтерських книг дебіторських заборгованостей, тобто з первинних документів [11]. Особливо детально під час контролю перевіряють реальність і достовірність кожної суми виникнення розрахунків та підтвердження їх документальної обґрунтованості. Для цього необхідно перевірити, в якому стані знаходиться аналітичний облік цих розрахунків та відповідність його даним первинних документів, а саме накладними та актами виконаних робіт. Це пояснюється тим, що організація розрахунків із покупцями та замовниками багато в чому залежить від стану їх обліку і документального забезпечення. Несвоєчасне виявлення помилок у розрахункових документах в окремих випадках призводить до виникнення спірної заборгованості, порушення термінів пред'явлення за нею претензій [5]. Під час проведення контролю обов'язково досліджується дотримання правильності відображення господарських операцій в обліку за допомогою перевірки типових кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку, що дозволяє виявляти спотворення облікових даних.

Висновки до першого розділу

В результаті теоретичних аспектів обліку і контролю розрахунків з покупцями і замовниками визначено, що розрахунки з покупцями та замовниками направлені на погашення взаємної заборгованості: передати та оплатити товар, виконані роботи, надані послуги. Дебіторська заборгованість

виникає в момент укладення договору про купівлю-продаж, та може існувати від кількох хвилин до кількох років. Фіксація виникнення дебіторської заборгованості передбачає підписання договору купівлі-продажу, надання послуг (або оферти), однак підставою для відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку виступає одна з перших подій – виплата авансу або відвантаження товару, виконання робіт, надання послуг.

Первинний облік розрахунків з вітчизняними покупцями охоплює наступні документи: накладні; рахунки-фактури; рахунки; акт прийнятих робіт, наданих послуг; податкові накладні; товарно-транспортні накладні; товарні накладні. Розрахунки з іноземними покупцями: комерційні документи (рахунок-фактура invoice); транспортні накладні; платіжні документи на перерахування сум митних платежів та інших податків на рахунках митних установ; рахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць.

Дослідження синтетичного та аналітичного обліку свідчить, що рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» призначений для узагальнення інформації про розрахунки з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем, а також узагальнюється інформація про розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи. За дебетом рахунку 36 відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), що включає податок на додану вартість, акциз та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації, за кредитом — сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу, та інші види розрахунків. Сальдо рахунку відображає заборгованість покупців та замовників за одержані продукцію (роботи, послуги).

Дослідження використання цифрових технологій у фінансово-розрахункову діяльність підприємства свідчить, що цифрові технології підприємства можуть розкрити нову цінність даних, які були агреговані за

допомогою оцифрування, стимулювати організаційні зміни та створювати нові бізнес-моделі. Стратегічні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності будь-якого економічного суб'єкта повинні реалізовуватися в площині його цифрового виміру.

В результаті дослідження особливостей контролю розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві, для покращення його системи доцільно:

1. Здійснювати контроль за часткою дебіторської заборгованості в загальній величині оборотних активів, а також за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості з метою підтримки фінансової стабільності та платоспроможності підприємства.

2. Здійснювати постійний контроль за дебіторською заборгованістю з розподілом її за строками непогашення для своєчасного реагування та вжиття заходів щодо її погашення.

3. Систематично проводити інвентаризацію розрахунків з покупцями та замовниками для підтвердження реальності сум заборгованостей.

2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»

2.1. Техніко-економічна характеристика ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»

Повна назва підприємства – Товариство з обмеженою відповідальністю «ЕЛІТВИНПРОМ» [37].

Організаційно-правова форма - Товариство з обмеженою відповідальністю.

Форма власності - Недержавна власність.

Місцезнаходження юридичної особи - Україна, 65496, Одеська обл., Овідіопольський р-н, селище міського типу Таїрове, вул. 40-Річчя Перемоги, 1-б.

Код ЄДРПОУ – 36362114.

Розмір статутного капіталу - 211 936,58 грн.

Дата реєстрації - 26.03.2009.

Уповноважені особи: Сердюков Сергій Васильович – керівник підприємства, Москалець Катерина Іванівна - головний бухгалтер.

Види діяльності:

Основний:

11.02 Виробництво виноградних вин

Інші види діяльності:

Вирощування винограду, Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів, Оптова торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів, Оптова торгівля напоями, Оптова торгівля сільськогосподарськими машинами й устаткуванням, Оптова торгівля верстатами, Оптова торгівля офісними меблями, Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами, Неспеціалізована оптова торгівля, Роздрібна торгівля напоями в спеціалізованих магазинах, Вантажний автомобільний транспорт, Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна, Діяльність у сфері архітектури, Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах, Оптова торгівля фруктами

й овочами, Неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами.

Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» за 2021-2022 рр. наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»*

Показники	Попередній рік 2021	Звітний рік 2022	Відхилення	
			абс.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	34 783,7	36 014,2	1 230,5	3,5
2. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	30 545,5	31 441,7	896,2	2,9
3. Валовий прибуток, тис.грн.	4 238,2	4 572,5	334,3	7,9
4. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	32 659,5	33 575	915,5	2,8
5. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	93,9	93,2	- 0,7	- 0,7
6. Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн.	2 150,7	2 443,8	293,1	13,6
в тому числі:				
- від основної операційної діяльності	4 238,2	4 572,5	334,3	7,9
- від іншої операційної діяльності	-2 086,7	-2 128,7	-42	2,01
- від фінансової діяльності	-	-	-	-
- від іншої діяльності	-0,8	-	0,8	-100
7. Податок на прибуток, тис.грн.	387,1	439,9	52,8	13,6
8. Чистий прибуток, тис.грн.	1 763,6	2 003,9	240,3	13,6
9. Середня річна вартість основних засобів, тис.грн.	6 704,6	6 524,6	-180	-2,6
10. Середня річна вартість оборотних коштів, тис.грн.	28 858,5	25 643,7	-3 214,8	-11,1
11. Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1,9	2,1	0,2	x
12. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності	0,6	0,7	0,1	x
13. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1	0,1	-	x
14. Рентабельність виробництва, %	4,9	6,2	1,3	x
15. Середня річна сума дебіторської заборгованості, тис.грн.	8 309,5	6 863,1	-1 446,4	-17,4
16. Середня річна сума кредиторської заборгованості, тис.грн.	17 771,9	12 505,7	-5 266,2	-29,6

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

2.2. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства

Загальний аналіз фінансового стану підприємства здійснюють за допомогою даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», № 2«Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності» [17].

Аналіз динаміки валюти балансу підприємства здійснюється на підставі даних форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Аналіз динаміки валюти балансу*

Показники	На початок року	На кінець року	% зміни
Валюта балансу, тис. грн.:			
- попереднього року (2021)	39 422,9	31 703,9	80,4
- звітнього року (2022)	31 703,9	32 632,7	102,9

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

За даними табл. 2.2 видно, що валюта балансу на кінець попереднього року порівняно з початком знизилась на 19,6%, а на кінець звітнього року збільшилась – на 2,9%. Це свідчить про зростання виробничих можливостей підприємства.

Для більш глибокого виявлення якості динаміки валюти балансу необхідно провести поглиблений аналіз динаміки валюти балансу на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Поглиблений аналіз динаміки валюти балансу*

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Коефіцієнт зміни
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	34 783,7	36 014,2	1,03
2. Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн.	2 150,7	2 443,8	1,14
3. Валюта балансу, тис.грн.:			
- на початок року	39 422,9	31 703,9	0,8
- на кінець року	31 703,9	32 632,7	1,03
4. Середнє річне значення валюти балансу, тис.грн.	35 563,4	32 168,3	0,9

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.3 видно, що зменшення середньорічного значення валюти балансу на 10% супроводжувалось збільшенням чистого доходу в 1,03 р. та фінансового результату до оподаткування на 1,14 р., що свідчить про розширення підприємством його діяльності та ефективно вкладення грошових коштів у формування активів підприємства. Таким чином, зміни валюти балансу в звітному році порівняно з попереднім можна охарактеризувати як позитивні.

Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства здійснюють за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою аналітичної табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Всього активів, тис. грн.	1300	31 703,9	32 632,7	928,8	2,9
1. Необоротні активи, тис. грн.	1095	6 379,7	6 669,5	289,8	4,5
– в % до активів		20,1	20,4	0,3	х
2. Оборотні активи, тис. грн.	1195	25 324,2	25 963,2	639	2,5
– в % до активів		79,9	79,6	- 0,3	х
2.1. Запаси, тис. грн.	1100, 1110	17 625,2	17 857	231,8	1,3
– в % до активів		55,6	54,7	- 0,9	х
2.2. Кошти в розрахунках, тис. грн.	1120 ÷ 1155	6 627,8	7 098,5	470,7	7,1
– в % до активів		20,9	21,7	0,8	х
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	1160, 1165	1 005,2	802,8	-202,4	-20,1
– в % до активів		3,2	2,5	-0,7	х
2.4. Інші оборотні активи, тис. грн.	1170, 1190	66	204,9	138,9	в 2,1 р
– в % до активів		0,2	0,6	0,4	х
– у тому числі витрати майбутніх періодів, тис. грн.	1170	-	-	-	-
– в % до активів		-	-	-	х
3. Необоротні активи утримувані для продажу, та групи вибуття, тис. грн.	1200	-	-	-	-
– в % до активів		-	-	-	х

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.4 видно, що в звітному році порівняно з попереднім активи підприємства збільшились на 928,8 тис. грн. або на 2,9%. Це відбулось за рахунок збільшення необоротних активів на 289,8 тис. грн., або 4,5%, та за рахунок збільшення оборотних активів на 639 тис. грн. або на 2,5% (за рахунок збільшення запасів на 231,8 тис. грн. або 1,3%, коштів в розрахунках – на 470,7 тис. грн., або на 7,1%, інших

оборотних активів – на 138,9 тис. грн, або в 2,1 р., та за рахунок зменшення грошових коштів на 202,4 тис. грн. або на 20,1%).

В структурі активів підприємства попереднього року найбільшу питому вагу займали оборотні активи – 79,9%, питома вага необоротних активів склала 20,1%. В звітному році відбулись наступні зміни в структурі активів підприємства: зменшилась питома вага оборотних активів на 0,3% пункти та відповідно збільшилась питома вага необоротних активів на таку саму величину. Впродовж досліджуваного періоду необоротних активів утримуваних для продажу, та груп вибуття підприємство не мало.

Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів*

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітнього року	на кінець звітнього року	на початок звітнього року	на кінець звітнього року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітнього року	в % до величини зміни оборотних активів
Оборотні активи всього, тис. грн., в тому числі:	1195	25 324,2	25 963,2	100	100	639	x	2,5	100
– запаси	1100	17 625,2	17 857	69,6	68,8	231,8	-0,8	1,3	36,3
– дебіторська заборгованість	1120÷ 1155	6 627,8	7 098,5	26,2	27,3	470,7	1,1	7,1	73,7
– грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	1160, 1165	1 005,2	802,8	4	3,1	-202,4	-0,9	-20,1	-31,7
– інші оборотні активи	1170, 1190	66	204,9	0,3	0,8	138,9	0,5	в 2,1 р.	21,7

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.5 видно, що в звітному році порівняно з попереднім оборотні активи підприємства збільшились на 639 тис. грн., або на 2,5%. Це відбулось за рахунок збільшення запасів на 231,8 тис. грн. або на 1,3%; також відбулось збільшення дебіторської заборгованості на 470,7 тис. грн., або на 7,1% та збільшення інших

оборотних активів на 138,9 тис. грн., або в 2,1 р.. Грошові кошти зменшились на 202,4 тис. грн., або на 20,1%.

В структурі оборотних активів на початок звітнього року найбільшу питому вагу займали запасів – 69,6%, питома вага дебіторської заборгованості - 26,2% , грошових коштів та поточних фінансових інвестицій – 4% та інші оборотні активи по 0,3%.

На кінець звітнього року відбулись наступні зміни в структурі оборотних активів: зменшилась питома вага запасів до 68,8%, грошові кошти до 3,1%, також збільшилась питома вага дебіторської заборгованості до 27,3% та інші оборотні активи до 0,8%.

Аналіз структури розміщення оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємства за сферами розміщення його окремих елементів здійснюється за на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз структури розміщення оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємств*

Показники	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення		
	тис. грн	%	тис. грн.	%	абс.	%	за структурою
1. Сфера виробництва в тому числі:	942,6	3,7	996,3	3,8	53,7	6	0,1
– виробничі запаси	942,6	3,7	996,3	3,8	53,7	6	0,1
– незавершене виробництво	-	-	-	-	-	-	-
– витрати майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-
2. Сфера обігу в тому числі:	24 381,6	96,3	24 966,9	96,2	585,3	2,4	-0,1
– готова продукція	16 682,6	65,8	16 860,7	65	178,1	1,1	-0,8
– грошові кошти	1 005,2	4	802,8	3,1	-202,4	20,1	-0,9
– дебіторська заборгованість	6 627,8	26,2	7 098,5	27,3	470,7	7,1	1,1
– товари	-	-	-	-	-	-	-
– інші	66	0,3	204,9	0,8	138,9	в 2,1 р.	0,5
Всього оборотний капітал	25 324,2	100	25 963,2	100	639	2,5	-

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.6 видно, що в звітному році порівняно з попереднім загальна величина оборотному капіталу підприємства збільшилась на 639 тис. грн. або на 2,5%. Це відбулось за рахунок збільшення капіталу, розміщеного у сфері виробництва на 53,7

тис. грн. або на 6% та збільшення капіталу, розміщеного в сфері обігу на 585,3 тис. грн. або на 2,4%.

В структурі оборотного капіталу попереднього року найбільшу питому вагу займає капітал, розміщений в сфері обігу – 96,3%, питома вага капіталу, розміщеного у сфері виробництва склала – 3,7%. В звітному році відбулись зміни в структурі оборотного капіталу: збільшилась питома вага капіталу, розміщеного в сфері виробництва та зменшилась питома вага капіталу, розміщеного у сфері обігу на 0,1% пунктів.

Аналіз використання оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємства та його окремих елементів здійснюється на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз використання оборотних коштів*

Показники	Код рядка (алгоритм розрахунку)	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	Ф № 2 р. 2000	34 783,7	36 014,2	1 230,5	3,5
2. Середньорічні залишки оборотних коштів, тис. грн., в т.ч.	Ф № 1 р. 1195	28 858,5	25 643,7	-3 214,8	-11,1
2.1. Запаси	Ф № 1 р.1100	19 085,9	17 741,1	-1 344,8	-7
2.2. Кошти в розрахунках	Ф № 1 р.1125÷1155	8 471,1	6 863,1	-1 608	-19
2.3. Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	Ф № 1 р.1160, 1165	1 296,9	904	-392,9	-30,3
2.4. Інші оборотні активи	Ф № 1 р.1170, 1190	166,1	135,4	-30,7	-18,5
3. Кількість днів в періоді	х	360	360	х	х
4. Одноденна виручка, тис. грн..	р. 1 : р. 3	96,6	100	3,4	3,5
5. Потреба в оборотних коштах одного дня, тис. грн.	р. 2 : р. 3	80,2	71,2	-9	-11,2
6. Кредиторська заборгованість, тис. грн.	Ф № 1 р.1615	12 710,6	189,6	-12 521	-98,5
7. Коефіцієнт оборотності	р.1 : р.2	1,2	1,4	0,2	х
8. Коефіцієнт завантаженості	р.2 : р. 1	0,83	0,71	-0,12	х
9. Тривалість 1 обороту, днів, в т.ч.	р.3 : р.7 або р.2 : р.4	298,7	256,4	-42,3	х
9.1. В запасах	р.2.1 : р.4	197,6	177,4	-20,2	х
9.2. В коштах в розрахунках	р.2.2 : р.4	87,7	68,6	-19,1	х

9.3. В грошових коштах	р.2.3 : р.4	13,4	9,04	-4,4	х
9.4. В інших оборотних коштах	р.2.4 : р.4	1,72	1,35	-0,37	х
10. Надлишок (економія) оборотних коштів, тис. грн.	абс. Відхилення по р.9 · р.5 за звітний рік	х	-3 011,8	х	х
11.Кредиторська заборгованість, враховуючи економію (надлишок) оборотних коштів при умові роботи заводу на рівні попереднього року, тис. грн.	р.10 ± р.6 за звітний рік	х	-2 822,2	х	х

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

Розрахунки, наведені в табл. 2.7 свідчать, що ефективність використання оборотних коштів підприємства у звітному році порівняно з попереднім покращилась, про що свідчить збільшення коефіцієнту оборотності на 0,2 обороти, зменшення тривалості одного обороту на 42,3 днів (це відбулось за рахунок зменшення часу перебування оборотних коштів в грошових коштах на 4 днів; в інших оборотних коштах менше ніж 1 день). Це призвело до економії додаткової суми грошових коштів у розмірі 3 011,8 тис. грн.

Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства здійснюється підставі даних форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості*

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до велич. на початок звітного року	в % до велич. зміни дебіторської
Дебіторська заборгованість всього, в тому числі:	1125 ÷ 1155	6627,8	7098,5	100	100	470,7	х	7,1	100
1.1. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1120, 1125	5370,7	3590,7	81	50,6	-1780	-30,4	-33,1	в 3,8 р.
1.2. Дебіторська заборгованість розрахунками :	1130 ÷ 1145	1176,3	127,1	17,8	1,8	-1049,2	-16	-89,2	в 2,2 р.

– за виданими авансами	1130	-	-	-	-	-	-	-	-
– з бюджетом	1135	1176,3	127,1	17,8	1,8	-1049,2	-16	-89,2	в 2,2 р.
– в тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	-	-	-	-	-	-
– з нарахованих доходів	1140	-	-	-	-	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	1145	-	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	80,8	3380,7	1,2	47,6	3299,9	46,4	в 40,8 р.	в 7 р.

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.8 видно, що дебіторська заборгованість на кінець звітного періоду порівняно з початком збільшилась 470,7 тис. грн., або на 7,1%. Це відбулось за рахунок збільшення іншої поточної дебіторської заборгованості в 40,8 р.

В структурі дебіторської заборгованості на початок звітного року найбільшу питому вагу займає дебіторська за товари – 81%, питома вага дебіторської заборгованості за розрахунками склала 17,8%, інша поточна дебіторська заборгованість – 1,2%.

На кінець звітного періоду відбулись наступні зміни в структурі дебіторської заборгованості: збільшилась інша дебіторської заборгованість до 47,6%. Питома вага дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги зменшилась і склала 50,6% на кінець періоду; зменшилась дебіторська заборгованість за розрахунками, а саме з бюджетом до 1,8%.

Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Всього джерел формування активів, тис. грн.	1900	31 703,9	32 632,7	928,8	2,9
1. Власний капітал, тис. грн.	1495	18 426,3	20 430,2	2 003,9	10,9
– в % до усіх джерел		58,1	62,6	4,5	x

Продовження табл. 2.9

1.1. Наявність власних оборотних коштів, тис. грн. – в % до усіх джерел	1495 – 1095 або 1495 + 1595 – 1095	12 258,5 38,7	13 972,6 42,8	1 714,1 4,1	14 х
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1595	27,4 0,1	17,4 0,05	-10 -0,05	-36,5 х
2.1. Довгострокові зобов'язання, тис. грн. – в % до усіх джерел	1500÷1515	- -	- -	- -	- х
2.2. Довгострокові забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1520, 1525	- -	- -	- -	- х
3. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1695	13 038,3 41,1	11 973,2 36,7	-1 065,1 -4,4	-8,2 х
3.1. Короткострокові зобов'язання, тис. грн. – в % до усіх джерел	1600, 1610	- -	- -	- -	- х
–в тому числі короткострокові кредити банків, тис. грн. – в % до усіх джерел	1600	- -	- -	- -	- х
3.2. Кредиторська заборгованість, тис. грн. – в % до усіх джерел	1605, 1615÷1645	13 010,3 41	803,6 2,5	-12 206,7 -38,5	-93,8 х
3.3. Поточні забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1660	- -	- -	- -	- х
3.4. Інші поточні зобов'язання – в % до усіх джерел	1665,1690	28 0,1	11 169,6 34,2	11 141,6 34,1	в 398 р. х
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис.грн. – в % до усіх джерел	1700	- -	- -	- -	- х

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.9 видно, що в звітному році порівняно з попереднім джерела формування активів підприємства збільшились на 928,8 тис. грн., або на 2,9%. Це відбулось за рахунок збільшення власного капіталу на 2 003,9 тис. грн., або в 10,9%, також відбулось зменшення довгострокових зобов'язань і забезпечень на 10 тис. грн., або на 36,5%, та зменшення поточних зобов'язань і забезпечення на 1 065,1 тис. грн., або 8,2%.

В структурі джерел формування пасивів підприємства в попередньому році найбільшу питому вагу займав власний капітал – 58,1%; питома вага поточних

зобов'язань та забезпечення склала 41,1%, довгострокових зобов'язань та забезпечення – 0,1%.

В звітному році відбулись наступні зміни в структурі джерел формування пасивів підприємства: збільшилась питома вага власного капіталу до 62,6%, зменшилась питома вага довгострокових зобов'язань та забезпечень до 0,05%, зменшилась питома вага поточних зобов'язань і забезпечення до 36,7%.

Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.10.

Таблиця 2. 10 – Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Власний капітал всього, тис. грн., в тому числі:	1495	18 638,2	20 642,1	2 003,9	10,7
1. Зареєстрований (пайовий) капітал, тис. грн.	1400	211,9	211,9	-	-
– в % до власного капіталу		1,1	1	-0,1	x
2. Капітал у дооцінках, тис. грн.	1405	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
3. Додатковий капітал, тис. грн.	1410	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
4. Резервний капітал, тис. грн.	1415	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
6. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн.	1420	18 426,3	20 430,2	2 003,9	10,9
– в % до власного капіталу		98,9	99	0,1	x
7. Неоплачений капітал, тис. грн.	1425	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
8. Вилучений капітал, тис. грн.	1430	-	-	-	-

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.10 видно, що власний капітал підприємства в звітному році порівняно з попереднім збільшився на 2 003,9 тис. грн., або 10,7%. Це відбулось за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку на 2 003,9 тис. грн., або на 10,9%.

Власний капітал в попередньому році формувався за рахунок зареєстрованого капіталу (1,1%) та нерозподіленого прибутку (98,9%). В звітному році відбулись наступні зміни в структурі власного капіталу: зменшилась питома вага

zareestrovanoogo kapitalu na 0,01% punkti, a takozh zbilshennya nerozpodilenoogo przybutku na 0,1% punkti.

Analiz dynamiki rentabelnosti kapitalu pidpriemstva zdysnyetsya za danymi form № 1 «Balans (Zvit pro finansoviy stan)», form № 2 «Zvit pro finansovi rezultaty (Zvit pro suкупний doхід)» za dva roky za dopomohou tabl. 2.11.

Таблиця 2.11 – Аналіз рентабельності капіталу підприємства*

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Абсолютне відхил.
1. Чистий прибуток (збиток) підприємства, тис. грн.	Ф № 2 р. 2350 (2355)	1 763,6	2 003,9	240,3
2. Середня річна сума капіталу підприємства, тис. грн. *, в тому числі:	Ф № 1 р. 1300	35 563,4	32 168,3	-3 395,1
– основного капіталу*	Ф № 1, р. 1095	6 704,9	6 524,6	-180,3
– оборотного капіталу*	Ф № 1 р.1195	28 858,5	25 643,7	-3 214,8
в тому числі – власного оборотного капіталу*	Ф № 1 р.1495 – р.1095	11 051,5	13 972,6	2 921,1
3. Рентабельність капіталу, %		4,95	6,23	1,28
4. Рентабельність основного капіталу, %		26,3	30,71	4,41
5. Рентабельність оборотного капіталу, %		6,11	7,81	1,7
6. Рентабельність власного оборотного капіталу, %		15,96	14,34	-1,62

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

Розрахунки, наведені в табл. 2.11 показують, що в звітному році у порівнянні з попереднім рентабельність всього капіталу підприємства збільшилось на 1,28% пункти:

- рентабельність основного капіталу на 4,41% пункти;
- рентабельність оборотного капіталу на 1,7% пункти;

Це відбулося за рахунок збільшення чистого прибутку підприємства та зменшення середньорічної величини відповідного капіталу:

- всього капіталу на 3 395,1 тис. грн.;
- основного капіталу на 180,3 тис. грн.;
- оборотного капіталу на 3 214,8 тис. грн.

Діяльність підприємства є має тенденцію до поліпшення оскільки значення всіх показників рентабельності збільшується на кінець періоду порівняно з попереднім.

Аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості*

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни
Кредиторська заборгованість всього, в тому числі:	1605÷ 1645, 1690	13038,3	11973,2	100	100	-1065,1	x	-8,2	100
1.1. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1605, 1615	12710,6	189,6	97,5	1,6	-12521	- 95,9	-98,5	в 11,7 р.
1.2. Кредиторська заборгованість за розрахунками:	1610, 1620÷ 1645	299,7	614	2,3	5,1	314,3	2,8	104,9	- 29,5
– за довгостроковими зобов'язаннями,	1610	-	-	-	-	-	-	-	-
– з бюджетом,	1620	78,5	407,8	0,6	3,4	329,3	2,5	в 4,2 р.	-31
– у т.ч. з податку на прибуток	1621	-	-	-	-	-	-	-	-
– зі страхування	1625	27,5	9,3	0,2	0,08	-18,2	- 0,12	-66,2	1,7
– з оплати праці	1630	193,7	196,9	1,5	1,6	3,2	0,1	1,6	-0,3
– за одержаними авансами	1635	-	-	-	-	-	-	-	-

– за розрахунками з учасниками	1640	-	-	-	-	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	1645	-	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Інші поточні зобов'язання	1690	28	11169,6	0,2	93,3	11141,6	93,1	в 398 р.	в 10,5 р.

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.12 видно, що кредиторська заборгованість на кінець звітного періоду порівняно з початком зменшилась на 1 065,1 тис. грн., або на 8,2%. Це відбулось за рахунок зменшення інших поточних зобов'язань на 11 141,6 тис. грн., або 93,1%, зменшення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 12 521 тис. грн., або на 98,5% та збільшення кредиторської заборгованості за розрахунками на 314,3 тис. грн., або на 4,9%.

В структурі кредиторської заборгованості на початок звітного року найбільшу питому вагу займала кредиторської заборгованості за товари 97,5%, заборгованість за розрахунками – 2,3%, та інші поточні зобов'язання – 0,2%.

На кінець звітного року відбулись наступні зміни в структурі кредиторської заборгованості: питома вага кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги знизилась до 1,6%, питома вага кредиторської заборгованості за розрахунками збільшилась до 5,1% пункти і збільшилась питома вага кредиторської заборгованості інших поточних зобов'язань до 93,3% пункти.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства можна виконати за на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства*

Показники	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	Кредиторська заборгованість, тис. грн.	Перевищення заборгованості	
			Дебіторсь- кої	креди- торської
1. Заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	3 590,7	189,6	3 401,1	-
2. За розрахунками:	127,1	614	-	486,9
– з бюджетом,	127,1	407,8	-	280,7

– у т.ч. з податку на прибуток	-	-	-	-
– за виданими авансами	-	-	-	-
– зі страхування	-	9,3	-	9,3
– з оплати праці	-	196,9	-	196,9
– за одержаними (отриманими) авансами	-	-	-	-
– за розрахунками з учасниками	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-
3. Інші види заборгованості	3 380,7	11 169,6	-	7 788,9
Всього	7 098,5	11 973,2	3 401,1	8 275,8

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.13 видно, що на кінець звітного року сталося перевищення кредиторської заборгованості над дебіторської на 4 874,7 тис. грн. Це відбулось за рахунок перевищення кредиторської заборгованості з бюджетом на 280,7 тис. грн., зі страхування на 9,3 тис. грн., з оплати праці на 196,9 тис. грн., та наявність кредиторської заборгованості інших видів на 7 788,9 тис. грн.

Аналіз фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства здійснюють за допомогою даних форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Аналіз фінансової стійкості підприємства за узагальнюючими показниками здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Аналіз фінансової стійкості підприємства за узагальнюючими показниками*

Показники	Сума, тис.грн.		
	на початок поперед. року	на кінець поперед. року	на кінець звітного року
1. Власний капітал (1495)	16 874,6	18 638,2	20 642,1
2. Необоротні активи (1095)	7 030,1	6 379,7	6 669,5
3. Наявність власних оборотних коштів (1495-1095)	9 844,5	12 258,5	13 972,6
4. Короткострокові кредити банків (1600)	-	-	-
5. Загальна величина джерел формування запасів (ряд. 3 + ряд. 4)	9 844,5	12 258,5	13 972,6
6. Запаси (1100)	20 546,7	17 625,2	17 857
7. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів (ряд 3 – ряд 6)	-10 702,2	-5 366,7	-3 884,4
8. Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини джерел формування запасів (ряд5 – ряд6)	-10 702,2	-5 366,7	-3 884,4

9. Джерела, що послаблюють фінансову напругу (р. 1615)	21 013,2	12 710,6	189,6
10. Тип фінансової ситуації на підприємстві	Нестійкий, передкризовий стан	Нестійкий, передкризовий стан	Нестійкий, передкризовий стан

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

Дані розрахунків, які наведені в табл. 2.14 показують, що фінансова ситуація на підприємстві є нестійкою (передкризовою) як в попередньому році, так і в звітному році, оскільки запасів і витрат більше, ніж нормальних джерел фінансування, тому підприємство змушено залучувати додаткові джерела фінансування. У цій ситуації існує можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів

Аналіз фінансовій стійкості підприємства за частковими показниками здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.15.

Таблиця 2.15 – Аналіз фінансової стійкості підприємства за частковими показниками*

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	На початок попереднього року	На кінець попереднього року	На кінець звітного року	Нормативне значення
1. Коефіцієнт автономії ($K_{авт}$)	1495/ 1900	0,428	0,588	0,632	більше 0,5
2. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів ($K_{ф}$)	1595+1695+ 1700/1495	1,336	0,701	0,581	менше 1,0
3. Наявність власних оборотних коштів (ОКвл)	1495–1095 або 1495+1595– 1095	9 844,5	12 258,5	13 972,6	збільшення
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($K_{ман}$)	1495-1095 / 1495	0,583	0,658	0,677	0,4...0,6
5. Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами ($K_з$)	1495-1095 / 1195+1200	0,304	0,484	0,538	0,1

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

Як видно з табл. 2.15 коефіцієнт автономії на початок попереднього року складав 0,428, а в звітному році його значення збільшується до 0,632, що свідчить про стабільність, оскільки значення є в нормі.

Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів свідчить, що на початок попереднього року на 1 грн. власних коштів припадає 133,6 грн. залучених, даний показник зменшується на кінець періоду, але є в нормі.

Підприємство на початок попереднього року мало власні оборотні кошти в сумі 9 844,5 тис. грн., але на кінець звітного року їх величина збільшилась, що свідчить про покращення діяльності підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу на кінець звітного року порівняно з початком знаходиться майже в діапазоні нормативного значення.

Значення коефіцієнта забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами впродовж двох років збільшувався.

Таким чином, аналіз показників фінансової стійкості підприємства дозволяє зробити висновок про ефективне вкладення грошових коштів в діяльність підприємства та фінансову нестабільність функціонування підприємства на ринку.

Аналіз ліквідності балансу здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» допомогою табл. 2.16.

Таблиця 2.16 – Розрахунок абсолютних показників для аналізу ліквідності балансу звітного року*

Показники активу балансу	Сума, тис.грн.		Показники пасиву балансу	Сума, тис. грн.		Платіжний результат, тис.грн.	
	на початок року	на кінець року		на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року
A_1 – Найбільш ліквідні активи (1160+1165)	1005,2	802,8	P_1 – Найбільш термінові зобов'язання (1605+1615 ÷ 1660+1690+1700)	13 038,3	11 973,2	-12 033,1	-11 170,4

A_2 – Активи, які можна реалізувати швидко (1120÷1155+1190)	6 693,8	7 303,4	P_2 – Короткострокові пасиви (1600+1610)	-	-	6 693,8	7 303,4
A_3 – Активи, які можна реалізувати повільно (1100+1110+1170+1200)	17 625,2	17 857	P_3 – Довгострокові пасиви (1500÷1520)	27,4	17,4	17 597,8	17 839,6
A_4 – Активи, реалізація яких пов'язана з труднощами (1095)	6 379,7	6 669,5	P_4 – Постійні пасиви (1495+1665+1525+1526)	18 638,2	20 642,1	-12 258,5	-13 972,6
<i>Баланс</i>	31 703,9	32 632,7	<i>Баланс</i>	31 703,9	32 632,7	x	x

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.16 видно, що впродовж року виконуються наступні рівняння:

а) на початок року

$$A1 < P1$$

$$A2 > P2$$

$$A3 > P3$$

$$A4 < P4$$

б) на кінець року

$$A1 < P1$$

$$A2 > P2$$

$$A3 > P3$$

$$A4 < P4$$

Баланс підприємства в звітному році не абсолютно ліквідним.

Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (або табл.2.16) за допомогою табл. 2.17.

Таблиця 2.17– Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками*

Коефіцієнти ліквідності підприємства	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Норма	Розрахункові значення			Відхилення
			На початок попереднього року	На кінець попереднього року	На кінець звітного року	
1. Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1195+1200	= 2,0	1,4	1,9	2,1	0,2
	1695					

2. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності	1195+1200- -1100-1110	1,0	0,5	0,6	0,7	0,1
	1695					
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1160+1165	> 0,2 [0,25... 0,35]	0,1	0,1	0,1	-
	1695					

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.17 видно, що коефіцієнти швидкої, поточної та абсолютної ліквідності знаходяться нижче меж норм, що негативно характеризує діяльність підприємства та свідчить про нездатність підприємства покрити свої термінові зобов'язання.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства здійснюють за допомогою даних форм № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Аналіз складу, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства проводиться на підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.18.

Таблиця 2.18 – Аналіз складу, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства*

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Фінансовий результат від реалізації продукції	2000-2050- 2130-2150	4 238,2	197,06	4 572,5	187,1	334,3	7,9
2. . Фінансовий результат від іншої операційної діяльності	2120-2180	-2 086,7	-97,02	-2 128,7	-87,1	- 42	2
1. Фінансовий результат від операційної діяльності	2190 (2195)	2 151,5	x	2 443,8	x	292,3	13,6
4. Фінансовий результат від інвестиційної та фінансової діяльності	2200 + 2220 - -2250 -2255	-	-	-	-	-	-

5. Фінансовий результат іншої діяльності	2240 – 2270	-0,8	-0,04	-	-	0,8	- 100
6. Фінансові результат до оподаткування	2290 (2295)	2 150,7	100	2 443,8	100	293,1	13,6

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.18 видно, що в звітному році порівняно з попереднім фінансовий результат до оподаткування був прибутком, який склав 2 443,8 тис. грн., або на 13,6%. Це відбулось за рахунок прибутку від операційної діяльності 2 443,8 тис. грн., або на 13,6%.

Фінансовий результат до оподаткування в попередньому році формувався за рахунок прибутку від операційної діяльності та збитку від іншої операційної діяльності, а в звітному році формувався за рахунок прибутку від операційної діяльності.

Аналіз формування та динаміки фінансового результату від основної операційної діяльності (реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)) проводиться на підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.19.

Таблиця 2.19 – Аналіз формування та динаміки фінансових результатів підприємства від основної операційної діяльності*

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік, тис. грн.	Звітний рік, тис. грн.	Відхилення	
				тис. грн.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	34 783,7	36 014,2	1 230,5	3,5
2. Собівартість реалізованої продукції	2050	30 545,5	31 441,7	896,2	3
3. Інші операційні доходи	2120	27,3	4,6	-22,7	-83,1
4. Інші операційні витрати	2180	2 114	2 133,3	19,3	1
5. Фінансовий результат від основної операційної діяльності	2000-2050+2120-2180	2 151,5	2 443,8	292,3	13,6

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

З табл. 2.19 видно, що у звітному році порівняно з попереднім роком фінансовий результат від основної операційної діяльності був прибутковим, який склав 2 443,8 тис. грн. Це відбулось за рахунок збільшення чистого доходу від реалізації продукції на 3,5% та збільшення собівартості реалізованої продукції на 3%.

Аналіз рентабельності виробництва здійснюють за даними форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.20.

Таблиця 2.20 – Аналіз рентабельності виробництва*

Показники	Алгоритм розрахунку	Попередній рік	Звітний рік	Абс. відхил.
1. Фінансовий результат від звичайної діяльності, тис.грн.	форма№2 р.2290 (2295)	2 150,7	2 443,8	293,1
2. Середня річна вартість основних засобів, тис.грн.	форма№1 р.1010	6 704,6	6 524,6	-180,0
3. Середня річна вартість оборотних коштів, тис.грн.	форма№1 р.1195	28 858,5	25 643,7	- 3 214,8
4. Загальна величина виробничих фондів підприємства, тис. грн..	р. 2 + р. 3	35 563,1	32 168,3	-3 394,8
5. Рентабельність виробництва, %	р.1:р.4·100%	6,05	7,6	1,55

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

Дані табл. 2.20 свідчать, що в звітному році порівняно з попереднім рентабельність виробництва збільшилось на 1,55% пункт. На це вплинули наступні фактори:

-збільшення прибутку до оподаткування на 293,1 тис. грн.

здійснило вплив і збільшило позитивне значення рентабельності виробництва на 0,75% пункти:

$$\Delta R = (2\,443,8 / (6\,704,6 + 28\,858,5)) * 100 - 4,5 = 6,8 - 6,05 = 0,75 \text{ п.}$$

- зменшення середньої річної вартості ОЗ на 180 тис. грн. призвело до збільшення рентабельності на 0,1% пункти:

$$\Delta R = (2\,443,8 / (6\,524,6 + 28\,858,5)) * 100 - 6,8 = 6,9 - 6,8 = 0,1 \text{ п.}$$

- зменшення середньорічної вартості оборотних коштів на 3214,8 тис. грн здійснило вплив і призвело до збільшення рентабельності виробництва на 0,7% пункти:

$$\Delta R = (2\,443,8 / (6\,524,6 + 25\,643,7)) * 100 - 6,9 = 7,6 - 6,9 = 0,7 \text{ п.}$$

Загальний вплив факторів: $-0,75 + 0,1 + 0,7 = 1,55 \text{ п.}$

Аналіз формування чистого прибутку підприємства проводиться на підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.21.

Таблиця 2.21 - Аналіз формування чистого прибутку

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
1. Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн.	2290 (2295)	2 150,7	2 443,8	293,1	13,6
2. Витрати (дохід) з податку на прибуток, тис.грн.	2300	387,1	439,9	52,8	13,6
3. Чистий прибуток, тис.грн.	2290 (2295) – –2300	1 763,6	2 003,9	240,3	13,6

*розраховано на підставі даних фінансової звітності [37]

За даними табл. 2.21 видно, що сума чистого прибутку підприємства в звітному році порівняно з попереднім збільшилась на 240,3 тис. грн. або на 13,6%. Це відбулось за рахунок збільшення фінансового результату до оподаткування на 293,1 тис. грн. або на 13,6%, також відбулось збільшення витрат з податку на прибуток – на 52,8 тис. грн. або на 13,6%.

Висновки до другого розділу

Фінансово-економічний аналіз ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» свідчить, що чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. збільшився на 1 230,5 тис. грн. або на 3,5 %, а собівартість реалізованої продукції – на 896,2 тис. грн. або на 2,9 %. Фінансовий результат до оподаткування збільшився на 293,1 тис. грн. або 13,6 %. Це відбулося за рахунок збільшення прибутку від основної операційної діяльності на 334,3 тис. грн. або 7,9 % та від прибутку від іншої діяльності у розмірі 0,8 тис. грн.

Слід відзначити, що у 2022 р. погіршилось використання основних засобів та оборотних коштів. Середня річна вартість основних засобів у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зменшилась на 180 тис. грн. або на 2,6%, а також зменшилась середня річна вартість оборотних коштів на 3 214,8 тис. грн. або на 11,1%.

Середня річна сума дебіторської заборгованості зменшилась на 1 446,4 тис. грн. або на 17,4 %, а також величина кредиторської заборгованості зменшилась на 5 266,2 тис. грн. або на 29,6 %, що має позитивний вплив на фінансовий стан та платоспроможність підприємства.

Коефіцієнт поточної ліквідності у 2022 році порівняно 2021 році збільшився на 0,2 % пункту, що є менше норми (норма = 2). Коефіцієнт швидкої ліквідності збільшився на 0,1 (норма = 1). Коефіцієнт абсолютної ліквідності ніяк не змінився, а залишився на рівні 0,1 (норма > 0,2 [0,25...0,35]).

Таким чином, можна зробити висновок, що показники ліквідності нижчі нормативних значень, що свідчить про невисокий рівень платоспроможності. Таким чином, аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності за 2022-2021 роки свідчить про наявність тенденції покращення діяльності підприємства.

3.ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ У ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»

3.1.Загальна характеристика підприємства ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» та організаційне забезпечення обліку

Облік діяльності у підприємства ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» ведеться згідно чинного законодавства, інструкціям, нормативно-правовим актам органів державної влади і місцевого самоврядування, керівним матеріалам фінансових, контрольно-ревізійних та податкових органів з організації бухгалтерського обліку та складання звітності, а також інших документів, які регулюють господарсько-фінансову діяльність підприємства.

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку на підприємстві Наказом «Про облікову політику підприємства» встановлено бухгалтерію підприємства, яку очолює головний бухгалтер. Права та обов'язки головного бухгалтера та усіх посадових осіб бухгалтерії визначаються Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [28].

Структура бухгалтерської служби у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» складається з головного бухгалтера, заступника головного бухгалтера та касира.

Бухгалтерська служба здійснює фінансове планування і прогнозування, яке полягає у визначенні потреб підприємства у фінансових ресурсах у розмірах, необхідних для виконання плану економічного і соціального розвитку та пошуку резервів збільшення прибутковості та підвищення рентабельності підприємства.

Обов'язки працівників бухгалтерської служби у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Склад та розподіл обов'язків бухгалтерської служби у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»*

Посада	Скорочений зміст службових обов'язків
Головний бухгалтер	Загальне керування обліком та звітністю. Організовує контроль та ревізію. Перевіряє та підписує первинну та річну бухгалтерську документацію. Веде облік валових витрат та валових доходів підприємства. Облік ЗЕД підприємства. Облік розрахунків з постачальниками послуг. Облік валютних операцій та розрахунків по податкам та платежам.

Продовження табл. 3.1

Посада	Скорочений зміст службових обов'язків
Головний бухгалтер	Складає розрахунково-платіжні відомості на оплату праці. Складає зведені відомості обліку праці та заробітної платні. Оформляє звітність до органів соціального страхування. Складає довідки про суми нарахованої заробітної плати.
Заступник головного бухгалтера	Приймає та оброблює звіти цехів. Веде облік витрат за рахунками 23, 25, 26, 91, 92, 93, 94. Складає періодичну та бухгалтерську звітність по виробництву. Забезпечує складання оперативної-статистичної та бухгалтерської звітності по реалізації продукції. Веде облік грошових коштів за рахунками 301,311,333. Веде облік матеріалів на підприємстві. Складає оборотні відомості за матеріальними рахунками 20, 28 та ін. Веде облік розрахунків з поставниками та підрядниками. Складає та оброблює відомості по рахункам 63,372. Веде облік за рахунками 10, 11, 12,13, 15, 22. Нараховує амортизацію ОЗ. Веде облік розрахунків з покупцями. Веде облік за рахунками 361, 362.
Касир	Приймає готівкові грошові кошти і оформлює касові документи. Веде облік на рахунку 30. Приймає і видає готівку, веде касову книгу, складає реєстри депонованих сум, складає звіт по касі.

*складено автором

Основними завданнями бухгалтерської служби у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» є:

– здійснення необхідних розрахунків, на основі яких вносить пропозиції керівництву підприємства щодо розподілу наявних фінансових ресурсів між виробничими підрозділами і функціональними службами;

– розробка поточних й оперативних фінансових планів та інших планових фінансових документів, пошук резервів збільшення прибутку та нагромадження інших фінансових ресурсів для забезпечення потреб підприємства в коштах на фінансування виробництва, капітальних вкладень, соціальних потреб;

– здійснення контролю за виконанням показників фінансового плану підрозділами і підприємством загалом, а також контролю за використанням фінансових ресурсів на непродуктивні витрати;

– оперативний контроль за надходженням грошових коштів від реалізації продукції (робіт, послуг), своєчасним розв'язанням претензій у сфері розрахунків з постачальниками і споживачами;

– забезпечення роботи щодо виконання фінансових зобов'язань підприємства перед бюджетом, своєчасне внесення податків та інших (неподаткових) платежів перед бюджетними фондами, банками, постачальниками, робітниками та службовцями;

– комплексний аналіз господарської діяльності підприємства та його структурних підрозділів з метою виявлення причин невиконання планів.

При організації бухгалтерського обліку відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [28] підприємство ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» дотримується таких загальноприйнятих правил:

1. Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації.

2. Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника відповідно до законодавства та установчих документів.

3. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе власник, який здійснює керівництво підприємством.

Також, керівник підприємства несе відповідальність за збереження відповідної документації протягом встановлених законодавством строків. Терміни зберігання документів бухгалтерського обліку та звітності наведені в табл. 3.2.

4. Керівник підприємства створює необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, забезпечує неухильне виконання всіма підрозділами, службами та працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, правомірних вимог бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів.

Таблиця 3.2 – Терміни зберігання документів бухгалтерського обліку та Звітності*

Документи бухгалтерського обліку та звітності	Термін зберігання
Банківські документи (акти, довідки, платіжні реєстри, доручення) про надходження усіх видів податків до державного бюджету	3 роки За умови завершення перевірки державними податковими органами з питань дотримання податкового законодавства, а для бюджетних установ та організацій, а також для госпрозрахункових підприємств і організацій, які перебувають у сфері управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, ревізії.
Первинні документи і додатки до них, що фіксують факт виконання господарських операцій і є підставою для записів у реєстрах бухобліку та податкових записах	
Облікові реєстри (головна книга, журнали, розроблювальні таблиці тощо)	
Договори, угоди (господарські, операційні, трудові та інші) — після закінчення строку дії	
Реєстри рахунків до сплати	
Кадрова документація і книги нарахування зарплати, довідки та протоколи, висновки комісій, звіти про важких і особливо шкідливих умовах праці, про травматизм на виробництві, про нещасні випадки і виробничих аваріях	75 років
Річні бухгалтерські звіти, примітки до звітності, спеціалізовані форми	До ліквідації підприємства
Посадові інструкції працівників підприємств, установ, організацій за місцем затвердження	

*складено автором

5. Головний бухгалтер ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»:

- забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності;
- організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій;
- бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства;
- забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах підприємства.

Рішення керівника підприємства ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» стосовно бухгалтерського та податкового обліку виконує бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером, опираючись на облікову політику підприємства.

Господарські операції підприємства, що впливають на стан майна, капіталу, зобов'язань і фінансових результатів, відображаються у бухгалтерському обліку методом їх суцільного і безперервного документування. Записи в облікових регістрах здійснюються на підставі первинних документів, тобто письмових свідоцтв, що фіксують, підтверджують господарські операції та надають юридичної сили даним бухгалтерського обліку.

Податковий облік у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» здійснюється відповідно до Податкового кодексу України, затвердженого Верховною Радою України від 02.12.2010 № 2755-VI [26].

Підставою для формування даних податкового обліку є:

- первинні облікові документи;
- аналітичні документи бухгалтерського обліку.

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку [25] податкове зобов'язання та податковий кредит на підприємстві визначаються на рахунку 64 (субрахунках 643 та 644).

Первинні документи складаються на обчислювальних машинах у момент проведення кожної господарської операції, а якщо це неможливо - безпосередньо після її закінчення. Відповідальність за своєчасне і якісне складання документів, надання їх для відображення у бухгалтерському обліку, за достовірність наведених у документах даних несуть особи, які склали, надрукували і підписали ці документи.

Бухгалтерські документи для надання їм юридичної сили і доказовості повинні мати обов'язкові реквізити, перелік яких, залежно від виду документів, визначається Законами України та іншими нормативними документами міністерств та відомств, а також самим підприємством ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ».

Застосовується План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій і організацій [25]. З метою забезпечення необхідної деталізації обліково-економічної інформації з дозволу головного бухгалтера вводиться додаткова система субрахунків. Слід відмітити, що облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться на рахунку класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи».

Резерв сумнівних боргів нараховується за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, тобто, виходячи із платоспроможності дебіторів. За даними балансу визначається коефіцієнт загальної платоспроможності, який розраховується за формулою 3.1:

$$K_{\text{плат}} = \frac{\text{ПЗ}}{\text{ОА}} \quad (3.1)$$

де, ПЗ – поточні зобов'язання;

ОА – оборотні активи.

Цей метод дає змогу побачити на який відсоток дебіторської заборгованості потрібно нарахувати резерв сумнівних боргів.

Резервування коштів на додаткове пенсійне забезпечення, реструктуризацію, виконання зобов'язань за обтяженими контрагентами не провадиться.

Контроль за виконанням наказу про облікову політику покладається на фінансового директора та головного бухгалтера підприємства ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ».

Бухгалтерський облік ведеться з використанням комп'ютерних програм: BAS:Бухгалтерія, MEDOC.

Програма «BAS:Бухгалтерія», вибрана ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» завдяки ряду переваг:

- програма не вимагає використання потужних комп'ютерів та їх мереж;
- сьогодні «BAS:Бухгалтерія» є однією з самих універсальних бухгалтерських програм;

- з допомогою «BAS:Бухгалтерія» можна вести усі існуючі види бухгалтерського і податкового обліку;
- надійність збереження даних та захищеність від помилок;
- максимальна здатність пристосовуватись до конкретної облікової задачі;
- одержання потрібної документації за допомогою типових форм з мінімальними затратами часу.

Працівники відділу бухгалтерії також застосовують для обробки інформації наступні програми: MSWord, MSeXcel. У програмі MSWord в основному створюється і редагуються текстові документи та звіти. В цьому форматі працівники відділу отримують інформацію від інших підрозділів, керівництва та державних служб. Програма MSeXcel досить проста у застосуванні, з її допомогою можна автоматично прорахувати дані, скласти таблиці, що дозволяє вирішити низку питань, пов'язаних з обліком і не тільки. У ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» MSeXcel користуються майже всі підрозділи підприємства.

Заключним етапом бухгалтерського фінансового обліку є складання звітності. Звітним періодом для складання річної фінансової звітності підприємства є календарний рік. В практичній діяльності підсумки роботи підприємства обчислюють кожного місяця.

Річна звітність подається не пізніше 20 лютого наступного за звітним роком, квартальна – до 25 числа місяця наступного за звітним кварталом. Річна фінансова звітність подається до відповідних органів у складі шести форм, наведених в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Форми фінансової звітності та їх характеристика*

Форми звітності	Характеристика
№ 1 «Баланс»	Фінансовий стан підприємства, склад активів, зобов'язань і власного капіталу
№ 2 «Звіт про фінансові результати»	Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства
№ 3 «Звіт про рух грошових коштів»	Надходження та витрати грошових коштів

Форми звітності	Характеристика
№ 4 «Звіт про власний капітал»	Зміни власного капіталу підприємства
№ 5 «Примітки до фінансової Звітності»	Доповнюють інформацію наведену в фінансових звітах
№ 6 «Додаток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»	Інформація про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів

*розроблено автором

Перед складанням річної фінансової звітності у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» обов'язково проводять інвентаризацію активів та зобов'язань підприємства. Для проведення інвентаризації на підприємстві створена постійно діюча комісія.

3.2. Організація обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Облік на підприємстві ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» представлений такими видами обліку: оперативний, статистичний, бухгалтерський, фінансовий та податковий. Оперативний облік здійснюється з метою оперативного планування та поточного спостереження за розвитком виробництва, виконанням робіт, послуг безпосередньо в цехах та на складах підприємства.

Бухгалтерський облік на підприємстві ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» ведеться відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку з метою дотримання підприємством єдиної методики та підходів до відображення господарських операцій та складання фінансової звітності.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» організація бухгалтерського обліку та фінансової звітності у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» ґрунтується на принципах автономності підприємства, безперервності діяльності, періодичності, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання змісту над формою та єдиного грошового вимірника, що має забезпечити одержання

достовірної, якісної, своєчасної та доступної для розуміння інформації з метою прийняття її користувачами відповідних рішень.

Господарські операції відображаються у бухгалтерському обліку методом їх суцільного і безперервного документування.

В процесі здійснення фінансово-господарської діяльності у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» постійно виникає потреба в проведенні розрахунків зі своїми контрагентами. Відвантажуючи готову продукцію, підприємство не завжди отримує оплату одразу, тобто, в цей момент виникає дебіторська заборгованість покупців.

Основними завданнями бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» є: забезпечення правильного відображення бухгалтерських операцій, документального оформлення та своєчасного відображення в програмі BAS:Бухгалтерія інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), а також дотримання правильного списання безнадійної та сумнівної дебіторської заборгованості, що в подальшому може вплинути на кінцевий фінансовий результат діяльності даного підприємства.

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» визначається активом одночасно з визначенням доходу від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг і оцінюється за первинною вартістю.

У балансі поточна дебіторська заборгованість поділяється на заборгованість покупців і замовників та іншу поточну дебіторську заборгованість.

Покупці – це фізичні або юридичні особи, які купують товари (роботи, послуги).

Замовники – це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору.

У ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» бухгалтерський та податковий облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться з використанням програми «BAS:Бухгалтерія», тобто всі господарські операції обліковуються автоматично в момент їх виникнення.

Ведення бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» відповідно до «BAS:Бухгалтерія» здійснюється у декілька етапів, які наведені на рис. 3.1.

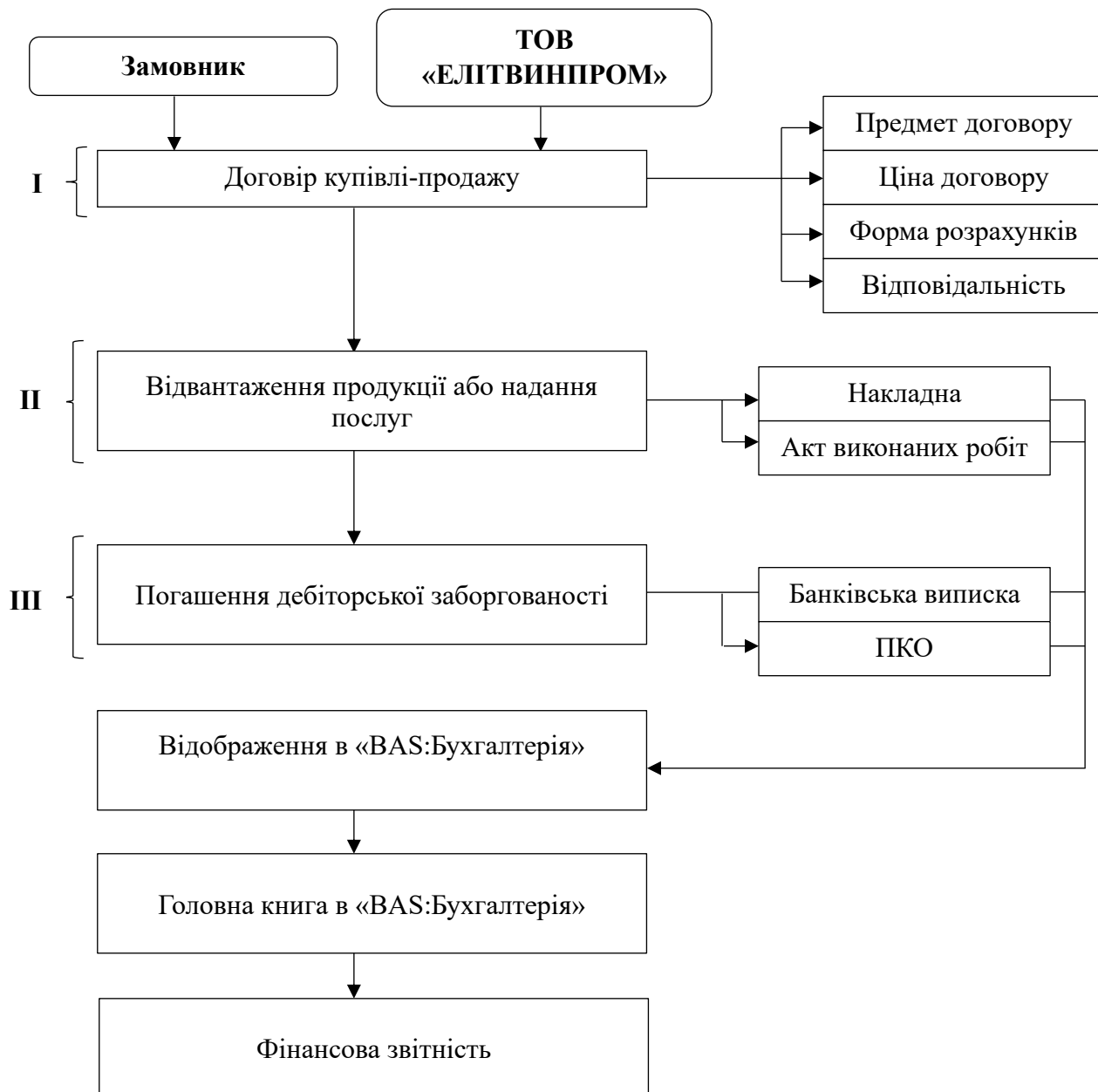

Рисунок 3.1. Схема організації бухгалтерського обліку в «BAS:Бухгалтерія» розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»*

*складено автором

В програмі «BAS:Бухгалтерія» для розрахунків з покупцями, замовниками та постачальниками створюється відповідна папка, в якій містяться картки контрагентів. В них наводиться докладна інформація про той чи інший контрагент (найменування організації, юридична та фізична адреса, телефон, контактні дані директора та головного бухгалтера, вид взаєморозрахунків, основний вид торгівлі, код ЄДРПОУ та банківські реквізити).

Порядок і форми розрахунків між постачальником і покупцем у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» визначаються у господарських договорах, які також автоматично створюються в програмі «BAS:Бухгалтерія». Для введення договору в програмі виконуються команди: «Документи» – «Договір». При введенні договору визначається контрагент з яким укладається договір; валюта, в якій проводяться розрахунки та її курс у гривнях; вид торгівлі та оподаткування ПДВ операцій по договору. Крім того, в договорі визначається термін його дії та загальна сума договору, яку повинен сплатити покупець за відвантажену готову продукцію.

Слід відмітити, що основними джерелами інформації для обліку розрахунків з покупцями та замовниками слугують первинні документи з обліку цих розрахунків.

Первинні документи з обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» наведені в табл. 3.4.

Разом з договором покупцеві обов'язково надається рахунок-фактура, що також автоматично створюється в «BAS:Бухгалтерія» на основі договору відповідно до номенклатури продукції. При заповненні документу вказується назва контрагента (покупця), що вибирається з довідника «Контрагенти», також валюта, в якій виписується рахунок та її курс відповідно до національної валюти. В табличній частині документу наводяться наступні дані: назва продукції, яка відпускається; кількість одиниць продукції; одиниці виміру; ціна за продукцію без ПДВ; ПДВ; сума знижки, якщо вона є.

Таблиця 3.4 – Первинні документи з обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ»*

Первинні документи	Характеристика
Накладна	Документ, що використовується при передачі товарно-матеріальних цінностей від однієї особи іншій.
Товарно-транспортна накладна	Основний документ на вантаж, що повинен оформлятися при здійсненні вантажних автоперевезень.
Рахунок-фактура	Документ, що надається продавцем покупцеві і вміщує перелік товарів, послуг робіт, їх кількість і пропонувану ціну, по якій вони можуть бути поставлені покупцеві у разі його згоди, формальні особливості товару (колір, вага і т. д.), умови постачання і відомості про відправника і одержувача.
Податкова накладна	Документ, який платник податку на додану вартість зобов'язаний надати покупцю (отримувачу) на його вимогу.

*розроблено автором

Оскільки, ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» відповідно до Податкового кодексу України є платником податку на додану вартість, то доречним є при відвантаженні готової продукції покупцю надати йому податкову накладну. У програмі «BAS:Бухгалтерія» автоматично розраховується сума постачання без ПДВ та окремою строкою з ПДВ.

Для бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який має такі субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями».

За дебетом рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації. За кредитом – сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу та інші види розрахунків.

На цьому ж рахунку підприємство веде облік за видами відвантаженої продукції, враховує вартість відвантажених матеріальних цінностей за цінами реалізації:

Дебет 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Кредит 70 «Доходи від реалізації»

Одночасно відображається ПДВ:

Дебет 70 «Доход від реалізації»

Кредит 641 «Розрахунки за податками й платежами»

Відразу відображається собівартість реалізованої продукції, товарів, робіт (послуг):

Дебет 90 «Собівартість реалізації»

Кредит 26 «Готова продукція», 28 «Товари», 23 «Виробництво»

Даний запис робиться на підставі рахунку-фактури та платіжного доручення.

Якщо дебіторська заборгованість погашається грошовими коштами, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах або в касу, то підприємство робить наступні записи:

Дебет 30 «Готівка» або 31 «Рахунки в банках»

Кредит 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» ведеться за кожним покупцем і замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком та за кожною операцією. З цією метою підприємство веде картки аналітичного обліку на кожного дебітора.

Поточна дебіторська заборгованість покупців та замовників за наданими їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена вексями) відображається в статті балансу «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (рядок 1125). До підсумку балансу включається чиста реалізаційна вартість. Зміни в розмірах дебіторської заборгованості відображаються у Звіті про рух грошових коштів підприємства.

В табл. 3.5 наведено бухгалтерські проведення ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ», яке реалізувало продукцію.

Таблиця 3.5 – Господарські операції з реалізації продукції у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»

№ п/п	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн.
1	Відображено дохід від реалізації продукції	361	701	13500,00
2	Відображено ПДВ в складі доходу від реалізації	701	641	2250,00
3	Списано собівартість вина	901	26	5300,00
4	Списуємо дохід на фінансовий результат	701	791	11250,00
5	Списуємо собівартість на фінансовий результат	791	901	5300,00
6	Відображено прибуток від реалізації вина	791	441	5950,00
7	Отримано на поточний рахунок оплату від покупця за реалізовані йому продукцію	311	361	13500,00

ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» нараховує резерв сумнівних боргів за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, тобто, виходячи із платоспроможності дебіторів. Коефіцієнт загальної платоспроможності ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» на кінець 2022 року становив – 0,795. Це означає, що підприємство не є абсолютно платоспроможним і може за рахунок наявних оборотних активів погасити лише 79,5% поточних зобов'язань. Отже, на 20,5% дебіторської заборгованості нараховується резерв сумнівних боргів.

Для нарахування резерву сумнівних боргів ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» використовує активний рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів».

За кредитом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відображають створення резерву сумнівних боргів, за дебетом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» – списання сумнівної заборгованості, списання безнадійних боргів.

Аналітичний облік на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» ведеться в розрізі боржників чи за строком непогашення дебіторської заборгованості.

Нарахування резерву сумнівних боргів у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» за звітний період відображається в складі інших операційних витрат в кінці звітного періоду .

При створенні резерву сумнівних боргів кредитується рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів» і дебетується рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності», субрахунок 944 «Сумнівні та безнадійні борги».

Списана дебіторська заборгованість покупців, що визнана безнадійною, відображається за дебетом рахунка 38 «Резерв сумнівних боргів» і кредитом рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» з одночасним відображенням за дебетом забалансового рахунка 071 «Списана дебіторська заборгованість».

За звітний період фінансове становище покупця-дебітора може змінитися на краще. Тому в результаті зміни фінансового становища покупця відновлюється сума його заборгованості, що раніше визнана безнадійною, і на цю суму дебетується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і кредитується рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів». При погашенні заборгованості у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» дебетується рахунок 31 «Рахунки в банках» і кредитується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Отже, виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів.

В таблиці 3.6 наведено порядок відображення та створення резерву сумнівних боргів у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»

Таблиця 3.6 – Порядок відображення та створення резерву сумнівних боргів у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
1	Нарахований резерв за сумнівними боргами підприємств	944	38	50667,49
2	Списано по закінченню звітного періоду заборгованість	38	361	28324,21
3	Відображено погашення боргу	311	361	22343,28
4	Коригується сума нарахованого за боргом	38	716	22343,28

Отже, по закінченню терміну позивної давності за дебіторською заборгованістю за товари, роботи, послуги підприємства, що заборгували погасили свої зобов'язання перед ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ».

3.3. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві

У процесі господарської діяльності всі підприємства, незалежно від форм власності, вступають у розрахункові відносини з постачальниками, підрядниками, покупцями, замовниками та бюджетом. Зважаючи на наявність великої кількості таких розрахунків досить часто виникають зловживання та порушення при їх відображенні в обліку та фінансовій звітності. Саме тому, у підприємств все частіше виникає потреба в здійсненні внутрішньогосподарського контролю розрахункових операцій.

Метою контролю розрахунків з покупцями та замовниками є встановлення правильності, достовірності, законності та повноти ведення обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантаженою готовою продукцією (товари), виконані роботи, надані послуги.

Під час проведення контролю того чи іншого об'єкта обліку, в основному, перевіряється господарська діяльність підприємства та його фінансова звітність.

Основні завдання внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями та замовниками включають в себе перевірку:

- законності виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві;
- стану синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками;
- якості відображення господарських операцій стосовно розрахунків з покупцями та замовниками в обліку та фінансовій звітності;
- правильності відображення в обліку отриманих і виданих авансів, пред'явлених претензій;
- наявності та правильності оформлення документів з постачання товарно-матеріальних цінностей;
- своєчасності погашення дебіторської заборгованості;

- правильності установлених причин і давнини виникнення заборгованості покупців та замовників.

Завдання щодо проведення контролю у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» покладаються передусім на головного бухгалтера.

Законодавча та нормативна база контролю розрахунків з покупцями та замовниками включає в себе [18, 19, 26, 27, 28, 31, 33]:

- Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», затверджений Верховною Радою України від 16.07.1999 року №996-XIV.
- Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», затверджений Верховною радою України від 26.01.1993 року №2939-XII.
- Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Міністерством фінансів України від 07.02.2013 року №73.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене Міністерством фінансів України від 08.10.1999 року №237.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене Міністерством фінансів України від 31.01.2000 року №20.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» затверджене Міністерством фінансів України від 29.11.1999 року №290.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджене Міністерством фінансів України від 31.12.1999 року №318.
- Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене Міністерством фінансів України від 02.09.2014 року №879.

Користуючись законодавчо-нормативною базою контролю, можна сформулювати джерела інформації для кожної ділянки обліку. Так, джерела інформації контролю розрахунків з покупцями та замовниками включають: первинну документацію, облікові реєстри та фінансову звітність (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Джерела інформації для проведення контрольної перевірки розрахунків з покупцями та замовниками*

Джерело інформації (документ)	Нормативний акт, що регулює порядок оформлення документу	Зміст інформації
Первинні документи		
Договір		Відображає домовленість сторін, спрямовану на встановлення чи скасування обов'язків та прав.
Рахунок-фактура	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Надається продавцем покупцеві і вміщує перелік товарів, послуг робіт, їх кількість і пропонувану ціну, по якій вони поставляються покупцеві у разі його згоди, формальні особливості товару (колір, вага і т. д.)
Податкова накладна		Надає право платнику податку на включення відповідної суми до податкового кредиту. Податкова накладна виписується на кожне повне або часткове постачання товарів/послуг.
Товарно-транспортна накладна	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Документ, необхідний для обліку, переміщення, списання та оприбуткування товарно-матеріальних цінностей.
Платіжне доручення		Являє собою доручення підприємства обслуговуючому його банку про перерахування деякої суми зі свого рахунку на рахунок іншого підприємства.
Виписка банку		Видається банком підприємству і відображає грошовий рух на розрахунковому рахунку.
Облікові реєстри		
Журнал №3	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Містить відомості щодо дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги.
Відомості аналітичного обліку розрахунків з покупцями 3.1		Відображений аналітичний облік з покупцями та замовниками за рахунком 36.
Відомості аналітичного обліку розрахунків з дебіторами 3.2		Відображений аналітичний облік з дебіторами за рахунком 37.
Відомості аналітичного обліку розрахунків за іншими операціями 3.5		Призначена для внутрішньогосподарських розрахунків. Розрахунків за виданими авансами, за авансами одержаними та іншими операціями за рахунком 68.

Джерело інформації (документ)	Нормативний акт, що регулює порядок оформлення документу	Зміст інформації
Фінансова звітність підприємства		
Форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»,	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги (рядок 1125) відображає заборгованість покупців за продукцію(товари), інші активи, здійснені роботи та надані послуги.
Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»		Відображаються одержані від покупців і замовників аванси.
Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»		Детально розшифровується інформація наведена в Балансі.

*сформовано на підставі джерел [27, 28]

Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з покупцями та замовниками передбачає перевірку даних, відображених на рахунках бухгалтерського обліку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 38 «Резерв сумнівних боргів» та на відповідних субрахунках (за кожним дебітором окремо).

Але, до початку проведення контролю, головний бухгалтер повинен скласти план контрольної перевірки. Планування контролю полягає у визначенні його стратегії і тактики, виборі процедур і методів, що дозволяють найбільш ефективно досягти поставленої мети – підтвердження достовірності бухгалтерської документації та звітності [9].

Отже, планування контролю – дуже важливий етап внутрішньогосподарської перевірки. Основним робочим документом на стадії планування є план перевірки, який включає детальний перелік питань, що розглядаються та процедур за період перевірки із зазначенням виконавців і термінів проведення контролю. Тест внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» наведений в Додатку А.

В процесі проведення контролю розрахунків з покупцями та замовниками ревізор може використовувати методичні прийоми, які наведені в табл. 3.8.

Таблиця 3.8 – Методичні прийоми аудиту для виявлення порушень розрахунків з покупцями та замовниками*

Методичний прийом		Порушення, які можуть бути виявлені
Документальна перевірка	Перевірка документів за формальними ознаками	Неточне документів: рахунків-фактур, накладних, товарно-транспортних накладних і т.п.; відсутність необхідних реквізитів на документах; неправильне та несвоєчасне відображення дат документів; невідповідність підписів суб'єктів, ким були складені документи.
	Перевірка документів за змістом	Незаконне за фіксування операцій в документах.
	Арифметична перевірка	Неправильні підрахунки залишків дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги; приховання достовірних сум.
	Зустрічна перевірка	Наявність виправлень в документах та відображення господарських операцій, що суперечать логіці.
	Оцінка законності й обґрунтованості господарських операцій	Не вірно та незаконно відображені господарські операції в документах, не правильно вказані суми.
Фактична перевірка	Інвентаризація	Неправильно відображені суми в договорах, в рахунках-фактурах, терміни виникнення заборгованості дебіторів.
	Отримання письмових пояснень та довідок	Не вірно оформлені довідки або неправильно дані пояснення щодо виникнення питань за розрахунками з покупцями та замовниками.

*розроблено автором

Запропоновані методичні прийоми контролю дають змогу ревізору зосереджувати увагу на більш ретельній перевірці розрахунків з покупцями та замовниками.

Ревізор, здійснюючи перевірку розрахунків з покупцями та замовниками, має розуміти, що за правильно зовнішньо оформленими документами можуть бути приховані помилки та порушення, які погано позначаються на господарській діяльності підприємства (табл.3.9).

Таблиця 3.9 – Ймовірні порушення, виявлені за результатами контролю у розрахунках з покупцями та замовниками*

Зміст порушення	Нормативний акт, положення якого порушено	Результати порушення
1. Неправильна класифікація дебіторської заборгованості	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Викривлюються показники фінансової звітності
2. Відсутність первинних документів або неналежне їх оформлення	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», ПКУ, Положення «Про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку»	Невірно складена фінансова звітність підприємства, тобто неправильне ведення бухгалтерського та фінансового обліку
3. Погашення дебіторської заборгованості покупців, а саме розрахунків з готівкою із можливим не оприбуткуванням в касу та списання такої заборгованості на безнадійну (шахрайство)	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Списана з Балансу безнадійна заборгованість автоматично потрапляє до інших операційних витрат. Різниця, яка виникає, якщо недостатньо резерву сумнівних боргів списується на витрати періоду.
4. Невідповідність методики нарахування резерву сумнівних боргів з методикою, визначеною Наказом про облікову політику	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Як, результат неправильне ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності
5. Неправильне відображення кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку (361,362)	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Результатом такого порушення є неправильне ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності
6. Не вірно відображення за статтями Балансу залишків заборгованості або перекручування залишків дебіторської заборгованості	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Положення «Про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку»	Завищення залишків дебіторської заборгованості може привести, навіть до банкрутства підприємства.
7. Відсутність звірок взаємних розрахунків	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань	Наявність фальсифікацій, перекручення.

*сформовано авторами на підставі джерел [18, 27, 28]

Отже, для того, щоб повністю виявити найнезначніші ознаки зловживань потрібно застосовувати комплекс методичних прийомів, які наведені вище.

Виходячи з вище сказаного можна зробити висновок, що перераховані порушення суттєво впливають на фінансовий результат діяльності підприємства.

Контроль розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» може здійснюватися в декілька етапів (рис.3.2).

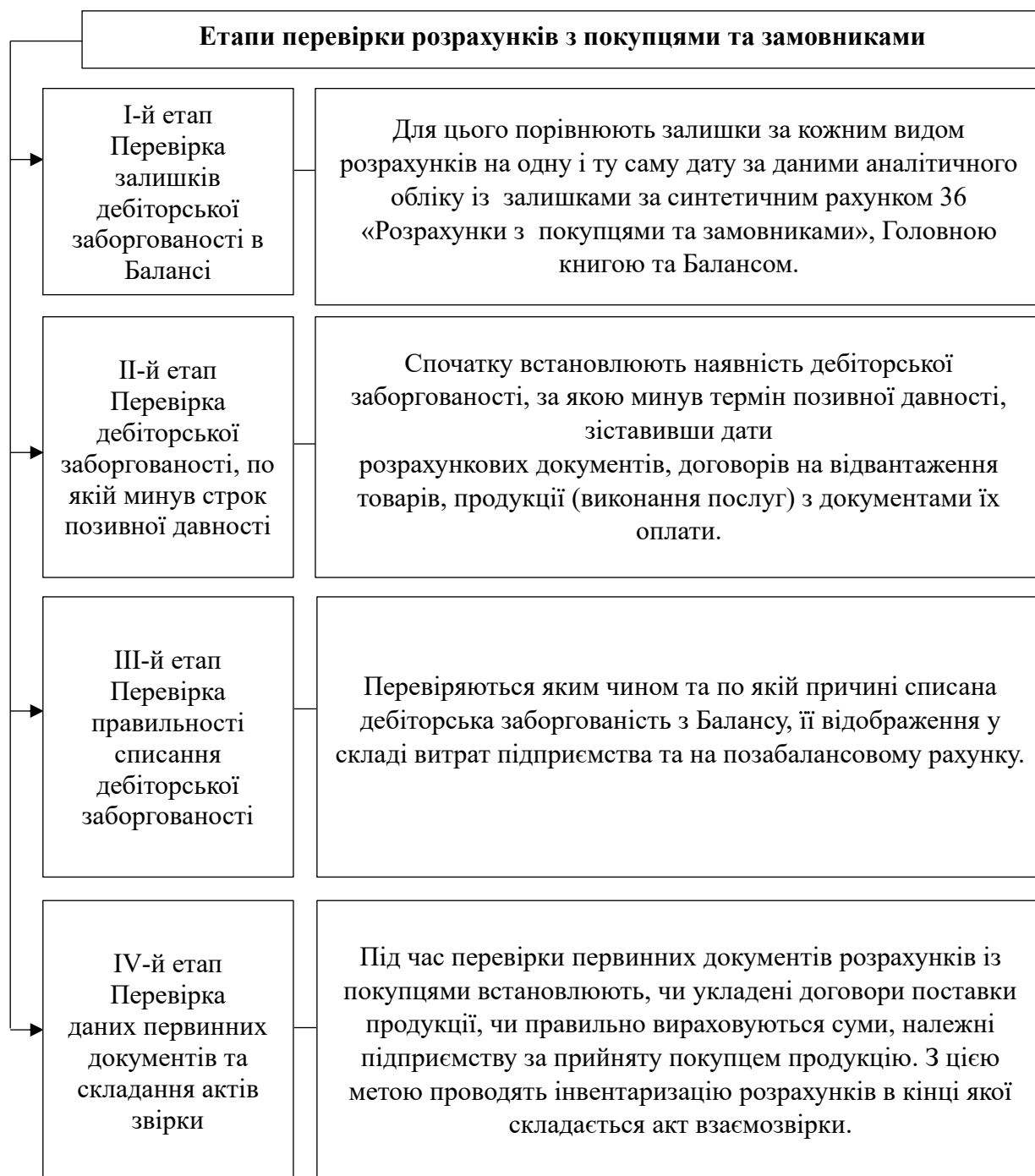

Рисунок 3.2. Етапи аудиторської перевірки розрахунків з покупцями та замовниками*

*розроблено автором

Загальна схема перевірки розрахунків з покупцями та замовниками включає в себе: збір загальної інформації відносно дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги; оцінка надійності внутрішнього контролю; складання плану перевірки; здійснення конкретних перевірочних процедур; складання акту ревізії.

3.4. Напрямки вдосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Облік дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги є основною ділянкою бухгалтерського обліку, оскільки від своєчасного відображення інформації про прострочену (сумнівну, безнадійну) заборгованість залежить платоспроможність та ліквідність підприємства.

ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» цілком раціонально веде облік розрахунків з покупцями та замовниками, але все ж таки під впливом інфляційних процесів, а також воєнний стан існують незначні проблеми щодо їх обліку. До них відноситься:

- неефективний контроль за формуванням дебіторської заборгованості у розрізі покупців та замовників, що призводить до низької платоспроможності;
- збільшення дебіторської заборгованості строком погашення понад 12 місяців;
- зменшення потенційних покупців та замовників;
- відсутність в обліковій політиці інформації про строки погашення дебіторської заборгованості, порядок її визнання, як простроченої та її списання;

Для поліпшення стану розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві важливо не тільки вживати заходів щодо покращення взаєморозрахунків, а й здійснювати контроль за дебіторською заборгованістю в цілому.

Напрямки вдосконалення обліку у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» повинні бути спрямовані на зменшення дебіторської заборгованості та строків її погашення. Саме тому, потрібно своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованостей. Значне перевищення дебіторської заборгованості загрожує фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування. Перевищення кредиторської над дебіторською заборгованістю також може привести до неплатоспроможності підприємства. Таким чином, вчасний контроль за співвідношенням заборгованостей дасть змогу запобігти фінансовій кризі.

У ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» облікова політика щодо розрахунків з покупцями та замовниками представлена лише в загальних рисах. Тому доречним буде доповнити Наказ про облікову політику досліджуваного підприємства такими обов'язковими елементами: класифікація дебіторської заборгованості за кожним покупцем та замовником, строки погашення дебіторської заборгованості, порядок її визнання, методи списання простроченої дебіторської заборгованості з балансу, детальне висвітлення нарахування резерву сумнівних боргів. Це дасть змогу краще організувати бухгалтерський облік дебіторської заборгованості на підприємстві та вирішить багато управлінських проблем. Також пропонуємо вести щоденну статистично-інформаційну довідку щодо контролю та управління дебіторською заборгованістю в розрізі кожного покупця (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Щоденна статистично-інформаційна довідка дебіторською заборгованістю*

Назва підприємства-покупця (замовника)	Загальна сума заборгованості, грн.	Кінцевий строк погашення оплати згідно договору	Дата проведення останньої оплати	Дата наступної оплати	Примітки
...					

*розроблено автором

Особливу увагу потрібно приділити диверсифікації відносно покупців та замовників, тобто збільшити їх кількість. В першу чергу, це зменшить ризик

несплати одним чи кількома покупцями (замовниками) та в деякій мірі покращить фінансове становище підприємства. Для залучення більшої кількості покупців та замовників потрібно змінити напрямки маркетингової політики або покращити умови договорів з поставки готової продукції, товарів, надання послуг та виконання робіт. Наприклад, зменшити цінову політику в договорах, постійним покупцями надавати додаткові знижки, адже зменшення цін завжди призводить до розширення продажів.

Оскільки, дебіторська заборгованість займає велику частину в оборотних активах підприємства і впливає на кінцевий результат діяльності, то доречним буде створити надійну налагоджену системи контролю на підприємстві. Важливою складовою здійснення контролю має бути пред'явлення претензій з нарахуванням пені щодо оплати за готову продукцію, товари, роботи, послуги. Також, багато уваги повинно приділятися простроченій дебіторській заборгованості і вжиттю заходів щодо її зменшення або погашення [14].

Таким чином, характерними ознаками низької платоспроможності підприємств є несвоєчасність погашення дебіторської заборгованості та повернення заборгованості в неповному обсязі, що в подальшому стає причиною виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Саме тому, можна стверджувати, що важливою передумовою уникнення зазначених проблем у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» є створення належним чином організованої системи бухгалтерського обліку, яка буде враховувати напрямки вдосконалення бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками, що вказані вище.

Висновки до третього розділу

У ході розгляду загальної характеристики організації бухгалтерського та податкового обліку у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» було встановлено, що облік діяльності у підприємства ведеться згідно чинного законодавства, інструкціям, нормативно-правовим актам органів державної влади і місцевого

самоврядування, керівним матеріалам фінансових, контрольних-ревізійних та податкових органів з організації бухгалтерського обліку та складання звітності, а також інших документів, які регулюють господарсько-фінансову діяльність підприємства. Структура бухгалтерської служби у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» складається з головного бухгалтера, заступника головного бухгалтера та касира. Господарські операції підприємства, що впливають на стан майна, капіталу, зобов'язань і фінансових результатів, відображаються у бухгалтерському обліку методом їх суцільного і безперервного документування. Записи в облікових регістрах здійснюються на підставі первинних документів. Податковий облік у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» здійснюється відповідно до Податкового кодексу України. Облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться на рахунку класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи». Резерв сумнівних боргів нараховується за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, тобто, виходячи із платоспроможності дебіторів. Бухгалтерський облік ведеться з використанням комп'ютерних програм: BAS:Бухгалтерія, MEDOC. Працівники відділу бухгалтерії також застосовують для обробки інформації наступні програми: MSWord, MSExcel. Річна фінансова звітність складається із шести форм і подається не пізніше 20 лютого наступного за звітним роком.

В результаті дослідження організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками було виявлено, що облік на підприємстві ЗАТ «ЕЛІТВИНПРОМ» представлений такими видами обліку, як оперативний, статистичний, бухгалтерський, фінансовий та податковий. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» організація бухгалтерського обліку та фінансової звітності у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» ґрунтується на принципах автономності підприємства, безперервності діяльності, періодичності, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання змісту над формою та єдиного грошового вимірника. Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи,

послуги у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» визначається активом одночасно з визначенням доходу від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг і оцінюється за первинною вартістю. У балансі поточна дебіторська заборгованість поділяється на заборгованість покупців і замовників та іншу поточну дебіторську заборгованість. У ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» бухгалтерський та податковий облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться з використанням програми BAS:Бухгалтерія, тобто всі господарські операції обліковуються автоматично в момент їх виникнення. Також, порядок і форми розрахунків між постачальником і покупцем у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» визначаються у господарських договорах, які автоматично створюються в програмі BAS:Бухгалтерія. Первинні документи щодо обліку розрахунків з покупцями та замовниками включають в себе: рахунок-фактуру, банківську виписку, податкову накладну та товарно-транспортну накладну. Для бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який має два субрахунки: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»; 362 «Розрахунки з іноземними покупцями». На цьому ж рахунку підприємство веде облік за видами відвантаженої продукції. ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» веде картки аналітичного обліку на кожного дебітора. Для нарахування резерву сумнівних боргів ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» використовує активний рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів». За кредитом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відображають створення резерву сумнівних боргів, за дебетом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» – списання сумнівної заборгованості, списання безнадійних боргів. Аналітичний облік на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» ведеться в розрізі боржників чи за строком непогашення дебіторської заборгованості.

Під час вивчення основних проблем організації бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» було запропоновано основні напрямки вдосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками, які полягають в:

1. Здійсненні своєчасного контролю за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованостей.

2. Доповненні Наказу про облікову політику підприємства такими обов'язковими елементами, як класифікація дебіторської заборгованості за кожним покупцем та замовником, строки погашення дебіторської заборгованості, порядок її визнання, методи списання простроченої дебіторської заборгованості з балансу, детальне висвітлення нарахування резерву сумнівних боргів.

3. Проведенні диверсифікації відносно покупців та замовників, тобто збільшення їх загальної кількості з метою зменшення ризику несплати з боку наявних покупців та замовників.

4. Створенні надійної налагодженої системи контролю на підприємстві, важливою складовою якої має бути пред'явлення претензій з нарахуванням пені щодо оплати за готову продукцію, товари, роботи, послуги.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження аспектів обліку і контролю розрахунків з покупцями та замовниками в умовах розвитку цифрових технологій (перший розділ) дозволяє зробити наступні висновки:

1. Аналіз розглянутих в законодавчо-нормативній базі та економічній літературі характеристик розрахунків з покупцями і замовниками свідчить що вони формують на підприємстві дебіторську заборгованість за продукцію (товари), роботи, послуги, яка є фінансовий або бартерний борг одного суб'єкта господарювання або фізичної особи перед іншим за отримані товари, роботи, послуги, готової продукції, тощо, який узгоджується з певними зобов'язанням його повернення у найближчому майбутньому. Проаналізувавши безліч підходів до класифікації дебіторської заборгованості можна сказати, що дебіторська заборгованість поділяється на дві категорії, а саме за строком погашення та зв'язком з нормальним операційним циклом та за своєчасністю погашення. В свою чергу, дебіторська заборгованість за строком погашення поділяється на довгострокову та поточну. Так, довгострокова дебіторська заборгованість – це заборгованість більше 12 місяців, а поточна – до 12 місяців.

Основними законодавчими актами, що визначають правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками й складання фінансової звітності є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» №996-XIV від 16.07.1999 р. та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України №237 від 08.10.1999 р.

2. Важливо відмітити, що взаємовідносини між продавцями та покупцями будуються на основі господарських договорів, що визначають основні деталі поставки продукції (строки поставок, обов'язки сторін з виконання умов договору та їх відповідальність у разі порушення цих умов).

Найбільш поширеним видом договору між підприємством та покупцями (замовниками) є договір купівлі-продажу. Крім договору обов'язковою умовою відображення операцій у бухгалтерському обліку є наявність первинних документів. До первинного обліку розрахунків з покупцями та замовниками можна віднести накладні, рахунок-фактору, фінансово-розрахункові документи: платіжне доручення, платіжна вимога, платіжна інструкція тощо.

Дослідження аспектів оподаткування свідчить, що єдиним законодавчим документом, що регулює податкові відносини різних об'єктів обліку, в тому числі дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги є Податковий Кодекс України (далі – ПКУ), затверджений Верховною Радою від 02.12.2010 № 2755-VI. При оплаті товарів робіт послуг у постачальника та покушця виникають податкові зобов'язання та податковий кредит з ПДВ. Згідно з ПКУ основним документом, який платник ПДВ зобов'язаний надати покупцю є податкова накладна, яка виписується у двох примірниках в день виникнення податкових зобов'язань.

3. Дослідження аналітичного та синтетичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками свідчить, що для обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги Планом рахунків бухгалтерського обліку призначений активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який має чотири субрахунки: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»; 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»; 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»; 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням». За дебетом цього рахунка відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори, що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації. За кредитом – суму платежів, яка надійшла на рахунки підприємства в банківських установах, в касу та інші види розрахунків. Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться окремо за кожним покупцем та замовником в розрізі кожного документа (рахунку) на сплату. Також, кожне

підприємство повинно визначати резерв сумнівних та безнадійних боргів, щоб достовірно відобразити активи. Резерв сумнівних боргів визначається за допомогою двох методів: метод застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості; метод застосування коефіцієнта сумнівності. Аналітичний облік резерву сумнівних боргів ведеться на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». По кредиту рахунка відображається створення резерву сумнівних боргів, по дебету – списання сумнівної заборгованості або зменшення нарахованих резервів.

4. Дослідження цифрових технологій, що є вимогою сучасності їх застосування, свідчить що, за останні роки проглядається тенденція тотальної автоматизації, яка стосується всіх видів діяльності. Визначено, що опосередковано через інформаційні системи можна подати інформацію в зручному для конкретного користувача вигляді, пришвидшити та спростити операції з її фіксації та обробки, збільшити наочність та простоту потрібних звітів.

5. Оцінка особливостей контролю розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві свідчить, що на сьогоднішній день підприємства України мають дуже великі обсяги дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги, що значно погіршує їх платоспроможність та фінансову стабільність. Контроль розрахунків з покупцями та замовниками є невід'ємною складовою системи внутрішнього контролю підприємства. Створення чіткої та дієвої системи контролю здатне забезпечити ефективне функціонування підприємства. Визначено, що першочерговими завданнями при здійсненні контролю розрахунків з покупцями та замовниками є аналіз заборгованості за кожним дебітором та визначення причин її виникнення, перевірка обґрунтованості кожної суми заборгованості, здійснення заходів щодо стягнення заборгованості, регулярне проведення інвентаризації розрахунків.

Дослідження фінансово-економічного аналізу ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» (другий розділ) дозволяє зробити наступні висновки:

1. Об'єктом нашого дослідження є виноробне підприємства, що розташоване на півдні України в Одеській області – товариство з обмеженою відповідальністю «ЕЛІТВИНПРОМ».

2. Фінансово-економічний аналіз ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» свідчить, що чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. збільшився на 1 230,5 тис. грн. або на 3,5 %, а собівартість реалізованої продукції – на 896,2 тис. грн. або на 2,9 %. Фінансовий результат до оподаткування збільшився на 293,1 тис. грн. або 13,6 %. Це відбулося за рахунок збільшення прибутку від основної операційної діяльності на 334,3 тис. грн. або 7,9 % та від прибутку від іншої діяльності у розмірі 0,8 тис. грн.

Слід відзначити, що у 2022 р. погіршилось використання основних засобів та оборотних коштів. Середня річна вартість основних засобів у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зменшилась на 180 тис. грн. або на 2,6%, а також зменшилась середня річна вартість оборотних коштів на 3 214,8 тис. грн. або на 11,1%.

Середня річна сума дебіторської заборгованості зменшилась на 1 446,4 тис. грн. або на 17,4 %, а також величина кредиторської заборгованості зменшилась на 5 266,2 тис. грн. або на 29,6 %, що має позитивний вплив на фінансовий стан та платоспроможність підприємства. Варто зазначити, що дебіторська заборгованість у ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» є в балансі за наступними категоріями: за товари, роботи, послуги; за розрахунками з бюджетом; інша поточна дебіторська заборгованість. В структурі дебіторської заборгованості на початок звітної року найбільшу питому вагу займає дебіторська за товари – 81%, питома вага дебіторської заборгованості за розрахунками склала 17,8%, інша поточна дебіторська заборгованість – 1,2%. На кінець звітної періоду відбулись наступні зміни в структурі дебіторської заборгованості: збільшилась інша дебіторської заборгованість до 47,6%. Питома вага дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги

зменшилась і склала 50,6% на кінець періоду; зменшилась дебіторська заборгованість за розрахунками, а саме з бюджетом до 1,8%.

Коефіцієнт поточної ліквідності у 2022 році порівняно 2021 році збільшився на 0,2 % пункту, що є менше норми (норма = 2). Коефіцієнт швидкої ліквідності збільшився на 0,1 (норма = 1). Коефіцієнт абсолютної ліквідності ніяк не змінився, а залишився на рівні 0,1 (норма > 0,2 [0,25...0,35]).

Таким чином, можна зробити висновок, що показники ліквідності нижчі нормативних значень, що свідчить про невисокий рівень платоспроможності. Таким чином, аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності за 2022-2021 роки свідчить про наявність тенденції покращення діяльності підприємства.

В результаті дослідження обліку і контролю розрахунків з покупцями і замовниками (третій розділ) можна зробити наступні висновки:

1. У ході вивчення організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками було виявлено, що облік на підприємстві ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» представлений такими видами обліку, як оперативний, статистичний, бухгалтерський, фінансовий та податковий. Бухгалтерський облік розрахунків з покупцями та замовниками у підприємства ведеться згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість».

У ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» бухгалтерський та податковий облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться з використанням програми «BAS:Бухгалтерія», тобто всі господарські операції обліковуються автоматично в момент їх виникнення. Також, порядок і форми розрахунків між постачальником і покупцем у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» визначаються у господарських договорах, які автоматично створюються в програмі «BAS:Бухгалтерія».

2. Для бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги у ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ» використовується рахунок 36

«Розрахунки з покупцями та замовниками». ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ» відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» нараховує резерв сумнівних боргів за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, тобто, виходячи із платоспроможності дебіторів. Для нарахування резерву сумнівних боргів підприємство використовує активний рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів».

3.У процесі розгляду методики та організації проведення внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями та замовниками було сформовано мету контролю розрахунків з покупцями та замовниками, що полягає у встановленні правильності, достовірності, законності та повноти ведення обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантаженою готовою продукцією (товари), виконані роботи, надані послуги. Також, за допомогою джерел інформації та методичних прийомів контролю надано перелік ймовірних порушень в обліку розрахунків з покупцями та замовниками, що значно впливають на фінансовий результат діяльності підприємства.

4.В результаті нашого дослідження, можемо запропонувати наступні заходи, щодо поліпшення обліку розрахунків з покупцями та замовниками:

1) Здійснювати своєчасний контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованостей.

2) Проводити диверсифікацію відносно покупців та замовників, тобто збільшити їх загальну кількість з метою зменшення ризику несплати з боку наявних покупців та замовників.

3) Створити надійну налагоджену систему контролю на підприємстві, важливою складовою якої має бути пред'явлення претензій з нарахуванням пені щодо оплати за готову продукцію, товари, роботи, послуги.

4) Удосконалити Наказ Про облікову політику шляхом доповнення до нього розділу, який буде містити детальну характеристику важливих моментів обліку дебіторської заборгованості, таких як класифікація за кожним покупцем та замовником, строки погашення дебіторської заборгованості, порядок її

визнання, методи списання простроченої дебіторської заборгованості з балансу, а також детальне висвітлення нарахування резерву сумнівних боргів.

Отже, запропоновані заходи щодо удосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками можуть бути враховані при прийнятті управлінських рішень для покращення та розвитку фінансово-господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eva_Martínez-Caro, Juan Gabriel Cegarra-Navarro, Francisco Javier Alfonso-Ruiz. Digital technologies and firm performance: The role of digital organisational culture. *Technological Forecasting and Social Change*. 2020. Volume 154, May. URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162519312193>(дата звернення: 28.09.2023).
2. Бержанір І.А., Бержанір А.Л., Ящук Т.А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2020. Вип. 2 (19). С. 240-244.
3. Бухгалтерський облік : практичний посібник / М.Ф. Огійчук, К.О. Утенкова, О.В. Ковальова, В.Є. Тредіт. Х., 2015. 334 с
4. Від проривних технологій до цифрової економіки : *монографія* / за заг. ред. О. В. Кубатка, Б. Л. Ковальова. Суми : Сумський державний університет, 2022. 256 с.
5. Волковицька О.М., Болтач С.Ю. Формування системи внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3613> (дата звернення: 24.09.2023).
6. Гарасим П.М., Журавель Г.П., Хомин П.Я. Фінансовий, управлінський і податковий облік у господарських товариствах (ВАТ, ЗАТ, ТОВ, ПОП, ПАП). Тернопіль, 2003. 522 с.
7. Гарасим П.М., Приймак С.В., Гарасим М.П. Організація обліку і звітності: Навчальний посібник. Львів : «Українські технології», 2012. 330 с.
8. Гуцаленко Л.В., Слободянюк І.С. Контроль дебіторської заборгованості в управлінні підприємством. *Економічні науки*. 2012. Вип.1 (56). Т. 3. С. 154-159.
9. Гуцаленко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль: *навч. посіб.* / Л. В. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук. К.: «Центр учбової

літератури», 2014. 496 с.

10. Діджиталізація бізнесу: сьогодення і майбутнє. *Збірник матеріалів круглого столу* (м. Київ, 28 січня 2021 року). К.: «Хай-Тек Прес», 2021. 88 с.

11. Добровольська О.В. Сучасна система організації контролю за дебіторською заборгованістю підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 1. С. 5-11.

12. Дорош Н.І. Теоретичні аспекти організації бухгалтерського обліку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. Вип. 1. С. 93–97.

13. Коблянська І.О. Фінансовий облік : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 473 с.

14. Кузьмін О.Є. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика: *Монографія*/ О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, О.П. Романко; за заг. ред. д.е.н., проф. Кузьміна О.Є. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. 180 с.

15. Маркова Т.Д., Гордукало Ю.О., Гондзя О.М. Роль електронного документообігу в умовах цифровізації економіки // *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства»*, 10 серпня 2023 року в м. Орхус, Данія. С. 27-28.

16. Маркова Т.Д., Іванченков В.С. Автоматизація фінансово-розрахункових операцій як чинник прискорення процесу господарської діяльності підприємств. *Економіка харчової промисловості*. 2010. № 1. С. 35-39.

17. Методичні вказівки до вивчення дисципліни та самостійної роботи з курсу "Фінансовий аналіз" : для спец. 071 "Облік і оподаткування" галузі знань 07 "Управління та адміністрування" заоч. форми навчання, ступінь вищ. освіти "Магістр" / Т. М. Ступницька ; Каф. обліку та аудиту. Одеса : ОНТУ, 2022. 43 с.

18. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» затверджене Наказом Міністерства фінансів

України від № 237 від 08.10.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення 16.10.2023).

19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 року № 20. URL: <https://tax-ifs.com.ua/standarts/unas/unas11> (дата звернення 15.09.2023).

20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від № 193 від 10.08.2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення 16.10.2023).

21. Національний банк України. Річний звіт 2022. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=6 (дата звернення: 28.10.2023).

22. Непочатова В.С. Внутрішній контроль розрахунків з покупцями та замовниками. *Молодий вчений*. 2016. № 3 (30). С. 134-138.

23. Панасюк В.М., Ковальчук Є.К., Мельничук І.В., Мужевич Н.В. Бухгалтерський облік: від знань до компетентностей: навчальний посібник для дистанційного навчання. Тернопіль, 2020. 366 с.

24. Пархоменко В.М. Розрахунки з покупцями та замовниками: обліковий аспект. *Вісник ЖДТУ*. 2012. №3(61). С.142-145.

25. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 12.10.2023).

26. Податковий кодекс України. Кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. станом на 23.11.2023 р. /Верховна Рада України. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 28.11.2023).

27. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» 07.02.2013р. №73. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99#Text>(дата звернення 28.09.2023).

28. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. станом на 10.08.2022р. /Верховна Рада України. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 16.09.2023).

29. Про електронні довірчі послуги. Закон України № 2155-VIII від 05.10.2017 р. станом на 01.01.2023р. /Верховна Рада України. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 16.09.2023).

30. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України № 851-IV від 22.05.2003 р. станом на 01.08.2022р. /Верховна Рада України. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 16.09.2023).

31. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні. Закон України № 2939-XII від 26.01.1993 р. станом на 19.08.2022р. /Верховна Рада України. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення 12.09.2023).

32. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67-р. від 17.01.2018 р. / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 31.10.2023).

33. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвержене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879 зі змінами та доповненнями. *Верховна Рада України*: URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 27.10.2023).

34. Проскуріна Н.М. Резерв сумнівних боргів: удосконалення методики розрахунку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*: збірник наукових праць, 2014. Вип. 25. С. 195–199.

35. Ружицький А.В. Основні поняття, пов'язані зі взаєморозрахунками підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. № 3. С. 171–174.
36. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку. *Навч. посіб.* / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. К.: КНЕУ, 2004. 187 с.
37. ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ». Фінансова звітність. URL: https://clarity-project.info/edr/36362114/finances?current_year=2022 (дата звернення 02.09.2023).
38. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 18.09.2023).
39. Фінансовий облік 1: підручник / Я.П. Іщенко, О.А. Подолянчук, Н.І. Коваль. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю.В. 2020. 496 с.
40. Формування бізнес-моделі підприємства : *навч. посіб.* / Г. О. Швиданенко, Н. В. Ревуцька. К. : КНЕУ, 2013. 423 с.
41. Цифрова економіка : підручник / Т. І. Олешко, Н. В. Касьянова, С. Ф. Смерічевський та ін. К. : НАУ, 2022. 200 с.
42. Цифрові технології в інноваційній трансформації економіки України : *колективна монографія* / Єгоров І.Ю., Никифорок О.І. та ін. ; за ред.: чл.-кор. НАН України Єгорова І.Ю., д.е.н. Никифорок О.І., к.е.н. Ліра В.Е. ; НАН України, ДУ “Ін-т. екон. та прогнозув. НАН України”. Електрон. ресурс. К., 2020. 308 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/321.pdf> (дата звернення 25.10.2023).
43. Що зміниться у вашому бізнесі після впровадження цифрових технологій? URL : <https://starlink.ua/pro-kompaniiu/novyny/170-shcho-zminytsia-u-vashomu-biznesi-pislia-vprovadzhennia-tsyfrovykh-tekhnologii> (дата звернення 22.09.2023).

ДОДАТОК А

ТЕСТ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

№ з/п	Зміст запитання	Варіанти відповіді			Примітки
		Так	Ні	Інф.	
1	2	3	4	5	6
<i>I Контроль роботи з укладання договорів</i>					
1.1	Чи є в наявності договори на реалізацію продукції (робіт, послуг)?	+			
1.2	Чи ведеться в хронологічному порядку реєстрація договорів на реалізацію продукції (робіт, послуг)?	+			
1.3	Чи беруть участь в укладанні договорів усі зацікавлені служби економічного суб'єкта?		-		
1.4	Чи ведеться контроль виконання договорів?	+			
<i>II Контроль розподілу функціональних обов'язків персоналу клієнта</i>					
2.1	Чи залежить одержання авансів від виписки рахунків?	+			
2.2	Чи залежать виписка рахунків і відвантаження від роботи з коштами й іншим обліком дебіторської заборгованості?	+			
2.3	Чи залежать виписка рахунків від відправлення і збереження ТМЦ?		-		
2.4	Чи залежить контроль відповідності вимогам замовника від дебіторської заборгованості, бухгалтерського обліку і роботи з грошовими коштами?	+			
2.5	Чи залежить ведення аналітичного обліку дебіторської заборгованості від ведення Головної книги?	+			
2.6	Виписки по банківському рахунку розносить особа, не пов'язана з обліком дебіторської заборгованості та зобов'язань?		-		
<i>III Контроль системи обліку</i>					
3.1	У період відпустки працівників, в обов'язок яких входить робота з дебіторською заборгованістю та зобов'язаннями, призначають виконувати їх обов'язок інших працівників бухгалтерії	+			
3.2	Доступ до комп'ютеризованих записів дебіторської заборгованості та зобов'язань обмежений тими особами, яким необхідний такий доступ у рамках їхніх службових обов'язків?	+			
3.3	Документи на відвантаження, попередньо пронумеровані, рахунки-фактури ведуться з належною перевіркою їх послідовності?	+			
3.4	Чи контролюються недійсні й недійсні й невикористані рахунки?	+			
3.5	Чи використовуються затверджені преїскуранти для виставлення рахунків?	+			
3.6	Переліки рахунків дебіторів із розбивкою за термінами оплати складаються відповідною особою	+			
3.7	Чи перевіряються виписані клієнтам рахунки відповідною особою перед відвантаженням?		-		
3.8	Відвантажені кількості звіряються з кількостями, за якими виставляються рахунки-фактури?	+			

Продовження додатка А

№ з/п	Зміст запитання	Варіанти відповіді			Примітки
		Так	Ні	Інф.	
1	2	3	4	5	6
3.9	Детальна звірка аналітичного обліку дебіторської заборгованості із синтетичним рахунком проводиться власником, менеджером, бухгалтером чи іншою відповідальною особою?	+			
3.10	Чи класифікується дебіторська заборгованість за термінами оплати, чи перевіряється на повноту і точність відповідною особою?	+			
3.11	Скарги замовників і питання, пов'язані з виставленням рахунків-фактур, контролюються і вирішуються вчасно?	+			
3.12	Журнал замовлень ведеться і перевіряється регулярно для обліку невідвантажених замовлень?	+			
3.13	Рахунки-фактури:				
	- порівнюються зі схваленими замовленнями на продаж	+			
	- порівнюються з документацією на відвантаження	+			
	- перераховуються на арифметичну точність	+			
	- звіряються із затвердженими прейскурантами?		-		
3.14	Записи в журналі реєстрації виписки рахунків періодично порівнюються з документами на відвантаження?		-		
3.15	Сумарні підсумки (наприклад, сума партії) рахунків-фактур підбиваються щодня і порівнюються із записом у журналі-ордері?	+			
3.16	Відповідна особа періодично порівнює фактичний продаж із плановим продажем і контролює суттєву різницю?		-		
3.17	Адекватність резерву на покриття сумнівних боргів по рахунках періодично оцінюється відповідною особою?	+			
3.18	Наявність актів звірки взаєморозрахунків	+			
3.19	Наявність інвентаризаційних описів дебіторів, кредиторів	+			
<i>IV Аналіз актів перевірок різними контролюючими органами</i>					
4.1	Наявність актів перевірки дебіторської заборгованості контролюючими органами: - внутрішніми; - зовнішніми.	+			
4.2	Наявність помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами: - внутрішніми; - зовнішніми.	+			
4.3	Суттєвість помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами: - суттєві; - несуттєві.	+			